

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1900. Första Kammaren. N:o 25.

Torsdagen den 5 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Claëson* aflemnade Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående anslag för deltagande i de internationella gymnastik- och idrottstävlingarna under verdensutställningen i Paris;

2:o) angående upplåtelse af mark från hemmanet Belgstena n:o 1 under Ribbingelunds kungsgård i Kjula socken och Öster Rekarne härad af Södermanlands län till skolhustomt för Kjula församling;

3:o) angående anslag för meteorologiska centralanstaltens förseende med dagliga meteorologiska telegram från Färöarna och Island; samt

4:o) angående anslag till forskningar efter svenska minnen i främmande länder.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne mars.

Anmälades och bordlades

lagutskottets utlåtanden:

n:o 36, i anledning af väckt motion om lag angående vivisektion af djur m. m.; och

n:o 37, i anledning af väckt motion om ändringar i kongl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894, äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 2, i anledning af väckt fråga om indragning till statsverket af de s. k. marketenteri- och lägerkassornas inkomster; och

n:o 3, i anledning af väckt motion om undervisning i teknisk hygien m. m. vid rikets tekniska läroverk.

Företogs val efter afiidne friherre Åkerhielm, Gustaf, af en ledamot för att delta i talmansöfverläggningarna; och befans, efter valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedd

friherre Åkerhielm, Lars, ... med 61 röster.

Företogs val af en suppleant i konstitutionsutskottet efter afiidne friherre Åkerhielm, Gustaf; och befans, efter valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedd

herr Torelius med 41 röster,

Herr talmannen tillkännagaf, att enligt mellan talmännen träffad öfverenskommelse omröstningar jemlikt 65 § riksdagsordningen komme att anställas vid kamrarnes sammanträden torsdagen den 19 i denna månad öfver de voteringspropositioner för sådana omröstningar, som då vore af båda kamrarne godkända, samt att det vore talmännens afsigt att utsätta sammanträdet sagde dag till kl. 12.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 3 i denna månad bordlagda ärenden, nemligen statsutskottets utlåtanden n:is 50—52, bankoutskottets memorial n:o 12 och lagutskottets memorial n:o 34.

Föredrogos å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 1 och 3 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—13.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkten 14.

*Förhöjning i
aflöningen för
laboratorn i
bakteriologi
vid karolinska
institutet.*

Herr statsrådet Claëson: Herr greffe och talman, mina herrar! Såsom herrarne af den föredragna punkten behagade finna, har Kongl. Maj:t föreslagit, att aflöningen åt laboratorn i bakteriologi vid karolinska institutet skulle bestämmas till 4,500 kronor. Utskottet åter anser, att man borde stanna vid 3,000 kronor och har till stöd härför åberopat, att 3,000 kronor är samma belopp, som Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att bevilja för laboratorn år 1894, fastän Riksdagen då nedsatte beloppet från 3,000 kronor till 2,000 kronor. Det må tillåtas mig att säga några ord för att söka lemna någon utredning utöfver hvad statsrådsprotokollet innehåller. För min del tror jag, att den af utskottet föreslagna aflöningen 3,000 kronor är för liten;

och det skulle vara godt, om Första Kammaren ville bevilja det af Kongl. Maj:t föreslagna beloppet.

Denne laborator i bakteriologi har till hufvudsakligt åliggande att genomgå en kurs med de studerande, som bereda sig till medicine kandidatexamen. Han skall genomgå en kurs med dem i bakteriologiens teknik; han skall sätta dem in uti de väsentligaste bakteriologiska diagnoserna, lära dem att på egen hand känna igen difteri, tuberkulos, tyfoid och en hel del andra bakteriologiska fenomen och vidare under denna kurs gifva de studerande en inblick i serumterapiens principer. Det är för herrarne väl bekant, hvilken stor roll den bakteriologiska vetenskapen spelar i våra dagar och med hvilka jättesteg denna vetenskap går framåt. I denna vigtiga gren af medicinen skall nu laboratorn vara de unge studerandenas undervisare. Vidare har han nästan hvarje termin gifvit särskilda kurser för dem, som redan äro medicine kandidater, och äfven för praktiserande läkare, allt för att utbreda kännedom om bakteriologien; jag tror äfven, att han gifver kurser för tandläkare och militärläkare. För att kunna rätt undervisa, behöfver han ett högst betydligt material; efter de uppgifter, jag fått från karolinska institutet, måste han, för att sköta denna undervisning, hafva ett omfattande laboratoriematerial, bestående af en fullständig samling bakteriekulturer. Dessa kulturer uppgå i regel till 40 å 50 arter, som han måste renodla minst en gång i månaden och samtidigt kontrollera genom experimentella försök och färgning, och efter hvad som uppgifves, kräfver detta arbete den största noggrannhet och är ofantligt tidsödande. Han har äfven andra funktioner, men dessa nu nämnda äro de vigtigaste. Allt detta och förberedelserna härtill gör, att denne man är fullständigt upptagen under hela läsåret af arbetena på laboratoriet och för dess räkning, och kammaren känner mer än väl, hvilken stor omsigt måste användas, för att ingen olycka skall inträffa; det minsta förbiseende å laboratorns sida eller om han icke har tillräcklig uppsigt öfver dem, som sortera under honom, kan medföra de största olyckor. Väl hafva vi i Sverige inga exempel härpå, men herrarne känna, att utomlands hafva olycksfall och dödsfall inträffat genom oförsigtighet på bakteriologiska laboratorier. För min del tror jag därför, att det skulle vara lyckligt, om kammaren behagade bestämma laboratorns aflöning till det af Kongl. Maj:t föreslagna beloppet 4,500 kronor. Såsom ett ytterligare skäl härför beder jag få papeka, att Riksdagen har redan beviljat åt laboratorn i fysiologi vid karolinska institutet en aflöning af 4,500 kronor, och i en föregående punkt af åttonde hufvudtiteln har föreslagits och jag förmodar kammaren också beviljat en aflöning åt laboratorn i experimentel fysiologi i Lund af 4,500 kronor.

Herr Billing: Jag skall blott bedja att få säga några ord med anledning af herr statsrådet och chefens för ecklesiastikdepartementet anförande.

Såsom herrarne vid genomgående af åttonde hufvudtiteln finna, har statsutskottet i de allra flesta punkter bifallit hvad Kongl. Maj:t föreslagit såväl när fråga varit om stora anslag som om små. På en och annan punkt har dock statsutskottet ansett sig böra och kunna

*Förhöjning i
aflöningen för
laboratorn i
bakteriologi
vid karolinska
institutet.
(Forts.)*

Förhöjning i göra någon mindre afprutning; afsevärd är den icke, såvidt jag förstår. aflöningen för på någon punkt. Detta är en af dessa punkter, och utskottet har laboratorn i ansett sig kunna hafva ett godt stöd för sitt yrkande särskildt uti två bakteriologi omständigheter. Den ena är, att, när 1894 karolinska institutet och vid karolinska sedermera Kongl. Maj:t begärde anslag till en laborator i bakteriologi.

(Forts.)

man inskränkte sig till att begära en aflöning till denne af 3,000 kronor. Utskottet har icke kunnat inse, hvarför man, då man 1894 endast begärde 3,000 kronor, icke i år skulle kunna nöja sig med samma summa. Härtill kommer — och detta är det andra skälet — att det blifvit en praxis, jag vet icke om den gäller för alla fall, men åtminstone i somliga, att till att begynna med bestämma laborators lön till 3,000 kronor och sedan efter någon tid höja den till 4,500 kronor. Jag tror det har skett på andra ställen, men kan icke minnas alla uppgifter jag fått vid behandlingen af åttonde hufvudtiteln. I en punkt, som vi redan behandlat, nemligen i fråga om laboratorn i fysiologi i Lund, har man dock ett exempel; hans aflöning har till att börja med satts till 3,000 kronor, och först efter några års förlopp har den höjts till 4,500 kronor.

Det är dessa skäl, som varit bestämmande för utskottets tillstyrkan, och anhåller jag om bifall till statsutskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren, hvad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 15.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16.

Ang. rektorernas vid vissa läroverk i Stockholm uppslytning i högre lönegrad.

Herr Wennerberg: Det är snart 40 år, sedan Riksens Ständer, med afseende på de femklassiga läroverkens olika numerär af lärjungar, funno för godt att, med Kongl. Maj:ts bifall, gifva åt dessa läroverks rektorer i Stockholm en lönetillökning af 500 kronor. Deras skrifvelse härom hade följande lydelse:

»Enär hvart och ett af de femklassiga elementarläroverken i hufvudstaden räknade vid pass 200 lärjungar, och då dessa skolor alltså härutinnan ej endast stode framför de öfriga femklassiga läroverken i riket, utan äfven öfverträffade de på realinien fullständiga, samt ett så betydligt antal lärjungar, hvaraf måste blifva en följd, att ett vida större antal lärare än det eljest vanliga vid dessa skolor tjenstgöra, i många hänseenden förorsakade rektorerna ökade göromål, hade Rikets Ständer medgifvit, att rektorerna vid elementarläroverken i — — — Jakobs och Katarina församlingar i Stockholm må tilläggas löneförhöjning med 500 riksdaler hvardera», etc.

Samma år gaf Kongl. Maj:t sin sanktion häråt och några år senare äfven åt Östermalms femklassiga läroverk. Det fortgick så en tid. Sedan kom en allmän löneförhöjning till rektorerna vid *samtliga* de femklassiga läroverken i riket, med undantag af de nämnda stockholmska. Emellertid har, på grund af den bestämmelsen,

att först efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring den dem tillerkända lönstillökningen skulle utfalla, ställningen samtliga rektorerna emellan kommit att blifva en annan, än den ursprungligen var och äfven var menad att vara. Rektorerna vid de öfriga femklassiga skolorna i riket, med ett mycket mindre antal lärjungar än dessa samma läroverk i hufvudstaden, hafva nemligen kommit upp till samma lönesumma, som de i Stockholm erhålla. Hvad Riksdagen och Kongl. Maj:t således ursprungligen ansett billigt och riktigt har omintetgjorts genom den tillökning, som kommit samtliga de mindre femklassiga läroverken till del, men, märkligt nog, icke hufvudstadens större.

Ang. rektorernas vid vissa läroverk i Stockholm uppflyttning i högre lönegrad.
(Forts.)

Skulle någon vilja anmärka, att tiderna hafva förändrats mycket mot fordom och att ställningen vid härvarande läroverk nu kanske är en annan och mycket lättsköttare, så att det icke mera behöfves för dessa läroverks rektorer att få denna tillökning särskildt utom rektorslönen, så medgifves, att det *har* ändrats, men ändrats på ett alldeles motsatt sätt — ett för läroverken mycket glädjande, men icke för rektorerna. Ty då 200 var det lärjungeantal, som Riksens Ständer och Kongl. Maj:t nämnde såsom maximum, och hvilket sattes såsom gräns, öfver hvilken de rektorer, som i sin skola hade ett större antal, skulle bekomma en lönstillökning af 500 kronor, så har detta gränstal icke minskats, det har i stället snarare fördubblats. De femklassiga läroverken utgöra till antalet 22. Af dessa har den största delen en numerär *under* 100 lärjungar. Sedan finnas några med ett lärjungeantal något öfver 100. Endast 4 af de femklassiga läroverken hafva sprungit upp till en numerär af öfver 200, ända till 400 lärjungar. Dit höra de 3 femklassiga läroverken i hufvudstaden och ett i Göteborg.

Det besvär, som häraf måste tillfogas rektorerna vid dessa läroverk, är naturligtvis vida större än det, som tillfogas rektorerna vid de öfriga läroverken. Detta besvär är i hög grad betungande. I våra statistiska tabeller och uppgifter står att läsa, huruledes ett större lärjungeantal fordrar flere lärare. Då antalet lärare vid de femklassiga läroverken i allmänhet går upp till endast 9, är detta antal vid dessa största femklassiga läroverk här i Stockholm vid två af dem 14 och vid ett 18, och läroverket i Göteborg har 19 lärare. — Och dock har man gifvit samma lön åt rektorerna vid de läroverk, som hafva dubbelt så många lärare och lärjungar, som åt rektorerna vid de vanliga femklassiga läroverken. Detta kan omöjligen vara med rättvisa öfverensstämmande. Det är icke heller öfverensstämmande med den åsigt, som en gång blifvit sanktionerad af Kongl. Maj:t på framställning af Riksens Ständer.

Nu har en enskild motionär i Andra Kammaren begärt en rättelse i detta afseende. Det är mig dessutom bekant, att rektorerna vid härvarande femklassiga läroverk vändt sig till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet med en önskan, att han måtte vidtaga nödiga åtgärder i detta fall, och jag kan icke neka till att de åtgärder, som vidtagits, äro fullkomligt formelt rigtiga. Jag vill äfven på förhand säga, att jag icke har något yrkande emot hvad statsutskottet hemställt, men jag vill inlägga i mina ord en varm önskan, att denna orättvisa måtte så skyndsamt som möjligt blifva borttagen och att nu

Ang. rektorernas vid vissa läroverk i Stockholm uppflyttning i högre lönegrad.
(Forts.)

för tiden liksom förut samma sunda åsigt, att ett större och mera magtpåliggande arbete också fordrar en större lön, måtte blifva iakttagen.

En komité har blifvit tillsatt för att afgifva yttrande öfver läroverkens organisation. Samma komité har fått sig uppdraget att afatta utlåtande angående behöfliga lärarelöner. — Det var således icke ur vägen, att man till denna komité sände den petition, som rektorerna här i staden inlemnade till chefen för ecklesiastikdepartementet. Ännu mindre kan man undra på att statsutskottet på grund häraf ansåg, att saken borde uppskjutas till den tid, då komitén framkommit med sitt betänkande och då detta ärende, hvarom jag nu talar, skulle komma att få sin lösning i samband med andra hithörande. Men alltför hårdt är det för de lärare, som under tiden skola sköta dessa ökade sysslor alldeles lönlöst och kanske rätt länge nödgas fortfara med detta, då det väl icke vore omöjligt att antingen med Riksdagens bifall eller också utanför Riksdagens bifall, med den rätt, som chefen för ecklesiastikdepartementet har, skaffa dessa rektorer en ersättning för deras ökade arbete. Jag tänker mig härvidlag såsom ganska möjligt och tillika förhoppningsfullt, att en framställning göres från Kongl. Maj:t till Riksdagen om tillåtelse att för den tid, som åtgår, innan man kan fatta beslut om den allmänna löneregleringen, dessa rektorer, för sina stora bigörömål, skulle af de medel, som finnas på förslagsanslaget till de allmänna läroverken, få personlig ersättning för sitt arbete, eller, i fall detta kräfde alltför lång tid, om departementschefen lmnade dem hvardera en gratifikation på det mistade ersättningsbeloppet. Så har ofta skett åt personer, som haft mycket mera att göra i samma embetsställning än andra deras embetsbröder.

Jag har, som jag redan nämnt, icke något yrkande att göra. På den punkt saken nu står är det tydligt, att hvad statsutskottet föreslagit är fullkomligt riktigt. Icke heller lär man vidtaga en partiel löneförhöjning på grund af en enskild motion. Jag har emellertid begärt ordet för att vända mig till den person, som närmast har med saken att göra, med en vördsam anhållan, att han måtte tillgodose det fullkomligt billiga krafvet att icke i aflöning sammanställa rektorerna vid hufvudstadens femklassiga läroverk med rektorerna vid de mindre femklassiga läroverken i det öfriga riket. Skilnaden i arbete är alltför stor för att icke äfven skilnad i aflöning bör iakttagas.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 18.

Herr statsrådet Claëson: Den väsentligaste skilnaden mellan Kongl. Maj:ts förslag och hvad utskottet här tillstyrkt är den, att Kongl. Maj:t har föreslagit, att till en andra årskurs vid folkhögskola

Anslag till understöd åt folkhögskolor.

skall kunna utgå statsanslag med högst 2,000 kronor, under vilkor bland annat, att landsting, kommuner eller enskilde lemna lika mycket, då deremot utskottet har nedbringat beloppet till 1,000 kronor. Utskottet åberopar såsom skäl härför, att de komiterade, som tillsattes af det sjunde allmänna folkhögskolemötet, icke skulle ansett, att för denna andra årskurs behöfdes mera än 2,000 kronor, och till det beloppet kommer man, enligt utskottets förmenande, om staten bidrager med 1,000 kronor, under vilkor, att från andra håll skaffas lika mycket. Jag vågar för min del tro, att utskottet icke rätt har fattat dessa folkhögskolekomiterades mening; hela deras framställning går ut på att få ökad anslag för folkhögskolorna dels för att kunna förbättra de vid dem anställda lärarnes ställning och dels för att erhålla mera medel till undervisningsmateriel och en del andra omkostnader för folkhögskolorna.

Anslag till
understöd åt
folkhögskolor.
(Forts.)

Hvad beträffar denna andra årskurs, säga komiterade, att det anslag, som nu kunde utgå, nemligen 1,000 kronor af statsmedel, under vilkor, att lika belopp lemnades från annat håll, »vore ej tillräckligt för ändamålet, utan borde kunna stiga till 2,000 kronor, så att det medgåfve anställande af tillräckliga lärarekrafter»; vidare säga komiterade litet längre fram, att detta anslag »till den andra årskursen eller den öfre afdelningen borde kunna utgå utan fordran af *motsvarande* belopp i öfriga inkomster»; och då komiterade slutligen sammanfatta sina petita, yttra de, att till den andra årskursen bör kunna utgå 2,000 kronor »men oberoende af det belopp, hvartill öfriga inkomster uppginge». För min del har jag fattat detta så, att komiterade för folkhögskolorna hafva begärt, att statsbidraget skulle ökas till 2,000 kronor, men att dervid icke skulle fästas såsom ett alldeles oeftergifligt vilkor, att från landsting, kommuner eller enskilda lika belopp skulle anskaffas, utan att detta anslag af 2,000 kronor skulle kunna utgå, äfven om sammanskottet från andra håll blefve något mindre. Bifaller nu Första Kammaren utskottets hemställan, komma, hvad beträffar andra årskursen, folkhögskolorna icke i någon bättre ställning, än hvori de för närvarande äro, ty alltsedan 1878 komma de i åtnjutande af ett anslag af 2,000 kronor, nemligen 1,000 kronor af statsmedel, under vilkor, att lika belopp skaffas från annat håll. Således skulle den andra årskursen stå på samma punkt, som den nu står, ty den har icke fått något förökadt understöd.

För min del får jag bekänna, att jag har mycket stora sympatier för folkhögskolorna. Efter mitt omdöme hafva de på ett förtjenstfullt sätt arbetat sig fram. Jag tror således, att hvad staten gör för att understödja dessa bildningssentra på landsbygden kommer att blifva mycket värderikt; och jag vågar hoppas, att kammaren skall visa sitt intresse för folkhögskolorna genom att bifalla Kongl. Maj:ts förslag i hvad det afser äfven den andra årskursen eller att anslaget till densamma måtte bestämmas till högst 2,000 kronor, under vilkor, att lika belopp anskaffas från annat håll.

Herr Billing: Att statsutskottet för sin del visat sympati för folkhögskolorna och deras verksamhet, har det ådagalagt genom det förslag, som här föreligger, hvilket innebär en så väsentlig förbättring och ett så mycket större anslag från statens sida, att höjningen enligt

Anslag till
understöd åt
folkhögskolor.
(Forts.)

statsutskottets förslag uppgår till 100 procent af det nuvarande. Det är sålunda icke brist på intresse för folkhögskolorna, som dikterat den lilla förändring, statsutskottet gjort i en enda punkt i den kongl. propositionen, utan statsutskottet har ansett sig böra göra denna förändring, därför att af den kongl. propositionen synes framgå, att denna förändring var en nödvändig konsekvens just af regeringens proposition. De komiterade, som folkhögskolemötet tillsatt, inkommo till Kongl. Maj:t med begäran om allehanda förhöjningar, och alla deras äskanden hafva i all hufvudsak blifvit bifallna, hvilket äfven skett i denna punkt, der utskottet gjort en förändring i Kongl. Maj:ts proposition. Komite-rade hafva sagt, att folkhögskolorna för en andra årskurs behöfva ett belopp af 2,000 kronor. De begärde då, att Kongl. Maj:t skulle skaffa dem dessa 2,000 kronor, och de anhöllo dessutom, att med afseende å dessa 2,000 kronor det vilkor icke skulle stipuleras, som varit fästadt vid hittills utgående anslag, nemligen att från landsting, kommuner eller enskilde skulle utgå ett lika stort bidrag som det, hvilket lemnades från statens sida. Kongl. Maj:t har dock, såsom jag fiuner, på fullgoda grunder ansett, att den garanti, som ligger deruti, att enskilde eller kommuner bidraga till folkhögskolorna lika mycket som staten, bör bibehållas utöfver hela linien, således äfven i afseende på andra årskursen. Därför har också regeringspropositionen fastställt detta vilkor. Enligt densamma skulle emellertid folkhögskolorna för en andra årskurs kunna få 4,000 kronors anslag, men sjelfva hafva de förklarat, att de icke behöfva mer än 2,000 kronor. Det är väl ändock icke skäl att bevilja mer, än de sjelfva hafva begärt, och som de sjelfva sagt sig vara i behof af, och det beviljar man, om Riksdagen bifaller statsutskottets förslag, till hvilket jag därför anhåller att få yrka bifall.

Herr Wennerberg: Det gäller här 10,000 kronor åt ett ändamål, hvilket, om äfven dess nytta för några tiotal af år sedan mycket be-tvivlades, numera lyckats vinna allmänna sympatier på grund af det kraftiga och utmärkta sätt, hvarpå saken förts framåt, och jag skulle för min del mycket beklaga, om kammaren satte sig emot Kongl. Maj:ts proposition i detta fall.

Såväl af den ganska utförliga berättelse, som finnes intagen i den kongl. propositionen, som ock utaf det uttalande, som här gjorts af departementschefen, framgår tydligt, att den här föreslagna siffran icke blifvit godtyckligt vald på grund af de s. k. förtroendemännens något sväfvande uttalande, som gjordes vid folkhögskolemötet i Göteborg, utan siffran grundar sig på en ingående undersökning, som endast kunnat åstadkommas inom ecklesiastikdepartementet.

Det har visat sig, att det intresse, hvarmed särskildt Andra Kam-maren omfattat folkhögskolorna, icke varit ett fåfångans utan ett verk-ligt framåtsträfvandets intresse. I detta ligger ock något att taga vara på. Jag har sjelf redan ifrån början varit med om anslagen till folkhögskolorna, och under några år har jag äfven varit ordförande inom styrelsen för en af landets folkhögskolor. Enligt min mening har denna institution från början och allt igenom utvecklats på ett sätt, som varit i hög grad glädjande.

Jag vill tillägga ännu ett skäl för bifall till det af Kongl. Maj:t äskade, högre beloppet. Det har erkänts af den förre talaren och det måste väl erkännas af oss allesamman, att det tillmötesgående i afseende å anslagen till våra högre undervisningsanstalter, som visats af Andra Kammaren, är väl värdt att röna ett motsvarande tillmötesgående från Första Kammaren, då det gäller allmogens läroanstalter, främst de af Andra Kammaren med särskildt intresse omfattade folkhögskolorna. Jag skulle beklaga, om denna kammare, sedan vi med glädje sett, huru Andra Kammaren frikostigt behandlat Kongl. Maj:ts proposition i afseende å »den lärda» undervisningen, skulle fatta sitt beslut i enlighet med statsutskottets hemställan, äfven om utskottets utlåtande skulle vara i viss mån befogadt. Dervid skall jag be att få tillägga, att, äfven om utskottets mening är riktig, den dock icke är det mera än aritmetiskt. Längre sträcker sig nemligen icke dess rigtighet.

*Anslag till
understöd åt
folkhögskolor.*
(Forts.)

Det vore nemligen *oklokt*, om vi beträffande denna institution, öfver hvilken kontroll öfvas derigenom, att de närmast intresserade få tillskjuta de felande medlen, sedan staten gifvit sitt bidrag — en mycket god kontroll, bättre än de flesta andra — nu skulle draga oss tillbaka och säga: hvad som nu begäres är för mycket, folkhögskolorna kunna väl hjälpa sig med 10,000 kronor mindre, då ju anslag till 10,000 gånger 10,000 kronor högre blifvit beviljade, utan att dervid en så effektiv kontroll förefunnits.

Jag kan således icke annat än på det högsta instämman uti hvad chefen för ecklesiastikdepartementet nyss anført, helst jag, liksom han, måste erkänna mig vara en varm vän af folkhögskolan, sådan nemligen den i vårt land utvecklat sig. Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Blomberg: Jag begärde ordet för att framställa ett yrkande om afslag å statsutskottets förslag och om bifall till reservationen. Ett sådant yrkande har emellertid sedan blifvit gjordt, och jag kunde därför inskränka mig till att instämman i detta. Men då jag erhållit ordet, vill jag också gifva skäl för detta mitt yrkande samt framhålla, att, så vidt jag förstår, de af statsutskottet anförda skälen för att pruta å de belopp, som Kongl. Maj:t för folkhögskolorna begärt, icke synas mig vara tillräckliga.

I Kongl. Maj:ts proposition föreslås, att anslag skulle kunna gifvas till folkhögskolas andra årskurs med belopp af högst 2,000 kronor. Häremot invänder utskottet, att folkhögskolornas komiterade beräknat, att man skulle kunna nöja sig med ett statsanslag af 2,000 kronor för hvarje andra årskurs, och detta utan att ovilkorligen skulle erfordras ett lika stort belopp från landsting, kommuner eller enskilde, och att sålunda statsanslag af 1,000 kronor skulle för ändamålet vara till fyllest, om man fordrar motsvarande bidrag från andra håll.

Mig synes, som om detta komiterades uttalande närmast har afseende på de allmänna ekonomiska förutsättningarna för denna andra årskurs, men att deremot af detta alls icke framgår, att man icke väl kan tänka sig förhållanden, under hvilka en dylik andra årskurs på grund af ett mycket stort lärjungeantal eller andra omständigheter,

*Anslag till
understöd åt
folkhögskolor*
(Forts.)

som påfordra större utgifter, kan betinga större belopp. Om nu detta större behof vitsordas derigenom, att vederbörande landsting, kommuner eller enskilde förklara sig villige att bidraga till det till 3,000 eller 4,000 kronor beräknade behovet för denna andra årskurs, bör väl äfven staten vara i tillfälle att lemna ett större bidrag för att i rikare mått kunna tillgodose det viktiga uppfostringsintresse, hvarom här är fråga. Enligt det förslag, som innehålles i den kongl. propositionen, skulle Kongl. Maj:t ega att till denna andra årskurs bevilja ett anslag af *högst* 2,000 kronor, under förutsättning att det af Kongl. Maj:t lemnade anslaget alltid skulle motsvaras af ett lika stort belopp, lemnadt af kommuner och enskilde. De större beloppen af statsmedel, som möjliggöras genom den kongl. propositionen, skulle sålunda komma till användning, endast om Kongl. Maj:t pröfvat dem behöfliga och funnit, att motsvarande belopp från andra håll anvisats.

Då jag sätter ifrågavarande läroanstalter högt och hoppas, att de fortfarande skola kraftigt bidraga till vårt folks uppfostran och upplysning, synes mig också förefinnas alldeles tillräcklig anledning att bevilja detta lilla anslag, hvilket helt visst icke kommer att utgå med 10,000 kronor, då det ju endast kan blifva i undantagsfall, som större belopp komma att krävas för en andra årskurs än de af komiterade beräknade 2,000 kronorna.

Jag tillåter mig därför, herr grefve och talman, att yrka afslag å statsutskottets framställning och att med anslutning till den i denna punkt utaf herr H. Andersson m. fl. afgifna reservation yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Billing: Med anledning af de siste talarnes anföranden ber jag endast att få upprepa ett par satser, som jag uttalade, när jag förra gången hade ordet. Det ena är det, att statsutskottets förslag visar ett mycket stort intresse för folkhögskolan samt att i afseende å detta intresse icke finnes någon som helst motsats mellan statsutskottets ledamöter från Första och Andra Kammaren. Här har icke varit tal om att i detta stycke kammare skulle ställa sig emot kammare, utan här har det helt enkelt gällt att besvara den frågan, huru mycket man konsequent och riktigast bör bevilja. Statsutskottet har då ansett, att, när målsmännen för folkhögskolorna sagt, att de behöfva 2,000 kronor för inrättande af en andra årskurs, de också då böra få 2,000 kronor, och att man icke bör ställa så till, att de kunna få 4,000 kronor. Äfven om man har aldrig så starka sympatier för en sak, måste man i alla fall taga hänsyn till det faktiska, och det är väl icke skäl, att Riksdagen i denna punkt frångår den ställning, Riksdagen säkerligen i alla andra frågor skulle intaga, och beviljar mera, än hvad vederbörande själfva sagt sig behöfva.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till statsutskottets förslag.

Herr Wieselgren: Jag vill endast påpeka, att det är för eventuella fall, som det lilla belopp, om hvilket striden står, skulle komma att behöfvas; och det synes mig i öfrigt vara bra litet att tvista om.

Det är ingen nyhet jag uttalar, när jag påminner kammaren om att folkhögskolorna vid sitt första uppträdande här i landet möttes

med ganska stort misstroende, och att detta misstroende särskildt inom denna kammare var ganska starkt. På grund af den utveckling, de sedermera tagit, har denna misstro allt mer och mer paralyserats, och vi stå nu inför det glädjande faktum, att folkhögskolorna i hela landet åtnjuta det största förtroende. Man inser litet hvar, att folkhögskolan har en mycket stor betydelse, i synnerhet i dagar, när från den klass, som i folkhögskolan får sin vidare utbildning, ganska många krafter sedermera tagas i anspråk i mångfaldiga och viktiga värf. Jag behöfver dervidlag väl icke påpeka det kanske allra viktigaste: representantkallet i Riksdagen.

*Anslag till
understöd åt
folkhögskolor.
(Forts.)*

Vid sådant förhållande och då det är ett faktum, att en stor del af Andra Kammarens representanter inom statsutskottet reserverat sig till förmån för den kongl. propositionen, tror jag verkligen, att både sakliga och formella skäl tillräckligt tala för att Första Kammaren äfven bör förena sig om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, till hvilken jag yrkar bifall.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorde framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslog en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkten 18 af sitt utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan, så vidt den skiljer sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifaller denna framställning oförändrad.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 43.

Punkten 19.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 20.

Lades till handlingarna.

Punkten 21.

Utskottets hemställan bifölls.

*Höjning af
lönen för
professorn i
grufvetenskap
vid tekniska
högskolan.*

Punkten 22.

Herr Nisser: Uti ingressen till punkten 22 heter det, att Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att höja den till professorn i grufvetenskap vid tekniska högskolan från staten utgående aflöning från dess nuvarande belopp, 4,700 kronor, till 6,000 kronor, och utskottet säger: »Utskottet har ansett sig böra tillstyrka, att sådan förhöjning af professors i grufvetenskap aflöning af statsmedel må af Riksdagen beviljas, att nämnda aflöning med tillägg af det från jernkontoret till ifrågavarande professor numera utgående anslag å 500 kronor må uppgå till samma belopp, hvarmed professorerna vid tekniska högskolan i allmänhet äro aflönade, eller 6,000 kronor.» Statsutskottet försöker sig här på att lösa ett problem med en imaginär kvantitet, hvilket är hardt när omöjligt. Den imaginära kvantiten är nemligen det från jernkontoret påräknade anslaget å 500 kronor.

Då jag har den äran att tillhöra styrelsen för jernkontoret, skall jag tillåta mig konstatera, att hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anført i den kongl. propositionen, och hvilket återfinnes på sid. 101 i statsutskottets utlåtande, står i full öfverensstämmelse med verkliga förhållandet. Det förhåller sig nemligen så, att den nuvarande professorn i grufvetenskap under flera år uppburit en gratifikation från jernkontoret af 500 kronor, föranledt dels utaf hans långvariga, nitiska och framstående arbete uti grufvetenskapens tjänst, hvarigenom han naturligtvis varit bergshandteringen till stor nytta, och dels af det förhållandet, att jernkontoret ärligen anslår medel för elevernas vid bergsskolan undervisning i praktiska värf. För resor, mätningar och studium af olika slags arbeten i grufvor har jernkontoret anslagit ända upp till 15,000 kronor, hvilka styrelsen för tekniska högskolan haft rättighet att från jernkontoret requirera.

Jernkontoret har nu visserligen under många år lemnat 500 kronors gratifikation till professorn i grufvetenskap, men om det här föreliggande förslaget skulle af mig i min egenskap af medlem i styrelsen för jernkontoret godkännas opåtaladt, skulle härigenom möjligen kunna anses fastslaget, att jernkontoret vore skyldigt att bidraga till aflöning på ordinarie stat åt en statens tjänsteman. Detta vore ju dock en orimlighet. Utskottet har heller icke afgifvit någon som helst motivering för detta försök att krypa bakom jernkontoret, då det gäller att tilldela professorn i grufvetenskap samma lön som öfriga

professorer. Utskottet medgifver, att denne professor bör vara berättigad till 6,000 kronors lön lika väl som öfriga professorer vid tekniska högskolan, och deruti har utskottet fullkomligt rätt. Innehafvaren af denna befattning måste hafva ganska stora insigter uti många och stora discipliner. Det är icke endast fråga om den praktiska grufundervisningen, utan denne professor måste äfven undervisa i mineralogi och kristallografi, i geologi och geodesi, i bergsvetenskap, i kemi m. m. Gifvet torde sålunda vara, att icke hvem som helst kan bekläda denna professur.

*Höjning af
lönen för
professorn i
grufvetenskap
vid tekniska
högskolan.*

(Forts.)

Det skulle vara intressant att höra den grund, på hvilken utskottet baserat sitt förslag. För min del ber jag endast att få tillkännagifva, att de här ifrågasatta 500 kronorna från jernkontoret icke få påräknas såsom ett ordinarie anslag för statens behof. Det är ju möjligt, att jernkontoret kan finna med sin fördel förenligt att äfven framdeles med detta bidrag understödja undervisningen i praktisk grufvetenskap, men jag vill dock fritaga jernkontoret från att genom detta anslag för alltid vara bundet att tillskjuta den del af denna professorslön, som staten icke vill lemna.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra får jag hemställa, att Kongl. Maj:ts förslag måtte vinna kammarens bifall, nemligen att lönen för professorn i grufvetenskap bestämmes att utgå med 6,000 kronor, utan att deruti inräknas något som helst tillskott från jernkontoret.

Herr Billing: Med anledning af den sista talarens anförande ber jag få säga några ord. Hvad först angår den frågan, med hvad rätt statsutskottet vid beräkningen af professors i grufvetenskap lön tagit med i räkningen det anslag, som till honom utgår från jernkontoret, får jag endast hänvisa till att så skett under en lång följd af år förut. Denne professors aflöning har sedan gammalt satts lägre än de öfrigas just med hänsyn till ersättningen från detta andra håll. Om nu detta är en origtighet, så är det dock ej en origtighet, som detta års statsutskott funnit upp, utan den är fastslagen sedan gammalt. Hvad sjelfva saken beträffar, så får jag här erkänna, att jag inom afdelningen yrkat bifall till Kongl. Maj:ts förslag och att jag naturligtvis också därför för min personliga del gerna ser, att Kongl. Maj:ts proposition bifalles, men jag anser mig dock böra angifva de skäl, som diktat utskottets beslut.

Det var väl i synnerhet, oafsedt den omständigheten, att han åtnjuter arvode eller gratifikation från jernkontoret, den omständigheten, att den nuvarande professorn i grufvetenskap är 65 år gammal och sålunda nära pensionsmessig, som det icke ansågs vara skäl att nu höja aflöningen för honom. Man antog, att den hufvudsakliga afsigten med den kongl. propositionen vore att bereda denne professor pension lika med de öfriga professorerna, och det var också af den anledningen, som utskottet fördelade den föreslagna aflöningen så, att sjelfva lönen blefve lika stor, som om hela aflöningen vore 6,000 kronor. Som jag redan nämnt, så har jag för min personliga del alldeles ingenting emot, att Kongl. Maj:ts proposition bifalles, men jag anser mig dock böra säga ännu en sak, och det är den, att, på sätt herrarne också finna af reservationen, gjordes inom utskottet en invändning emot utskottets

*Höjning af
lönen för
professorn i
grufvetenskap
vid tekniska
högskolan.*
(Forts.)

förslag. Man sade, att derest syftet med denna proposition vore att bereda full pension åt professorn i fråga, så vore detta icke den rätta vägen, utan om den saken borde göras särskild framställning. Nu är, som herrarne veta, Andra Kammaren alltid mycket ömtålig, så snart fråga är om pensionering af tjenstemän, och därför skulle ju också möjligen kunna inträffa, att den nu af mig refererade invändningen derstädes vunne genklang, och af samma skäl är jag ej heller riktigt viss om huru vida det kan vara klokt, med hänsyn till denne professors fördel, att nu antaga den kongl. propositionen, men det öfverlemnar jag åt herrarne att sjelfva bedöma. För min del är jag ju skyldig att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Nisser: Jag kan icke annat än tacka den föregående ärade talaren för den modifikation, som han inlade i sin reservation emot mitt yrkande. Han sade, att skälet, hvarför man här tagit sig för att beräkna dessa 500 kronor från jernkontoret, var det, att dessa utgått under så många år. Men jag ber då att få upplysa, att den förre chefen för bergsskolan uppbar en gratifikation från jernkontoret af 3,000 kronor årligen för de stora förtjenster han inlagt om jernhandteringen. Anse herrarne, att det varit rätt af statsutskottet att, med vetskap om detta förhållande, dekretera: »vi sätta ned hans lön med 3,000 kronor»? Den nuvarande chefen har 1,000 kronor i årligt arfvode af bruks societeten, och på lika god grund skulle utskottet då kunna säga: »vi taga bort 1,000 kronor af lönen, ty han har 1,000 kronor i gratifikation». Herrarne torde finna, att detta skulle hafva varit logik.

Hvad slutligen beträffar det skälet, hvarför utskottet ej velat låta lönen nu uppgå till fullt 6,000 kronor, nemligen att den nuvarande innehafvaren af befattningen vore så gammal, att han snart vore pensionsmessig, så måste jag bekänna, att detta var ett — tarfligt skäl! Jag tror mig veta, att han icke ämnar begagna sig af denna löneförhöjning, utan att han tager afsked mycket snart. För öfrigt trodde jag, att det här ifrågavarande anslaget skulle bestämmas icke med hänsyn till professurens nuvarande innehafvare, utan med hänsyn till hvad lönen för framtiden lämpligen anses böra fastslås till.

Då jag icke anser nödigt att vid en kommande riksdag föra en lång, förnyad diskussion om denna fråga, så är väl enklast och naturligast att nu tillmötesgå såväl Kongl. Maj:t som högskolans styrelse och alla dem, hvilka förstå denna sak, samt anslå 6,000 kronor till denna professur i grufvetenskap, hvartill jag fortfarande yrkar bifall.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jemlikt de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 23—30.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31.

Herr Boström, Filip: Den frikostighet, som statsutskottet, sin vana likmätigt, visat äfven i år i fråga om anslagen under åttonde hufvudtiteln, har dock icke sträckt sig till ifrågavarande punkt.

*Förhöjd
aflöning för
syssломannen
vid Nyköpings
hospital.*

Här föreligger ett förslag att höja syssломannens vid Nyköpings hospital aflöning från nu utgående 800 till 2,800 kronor. Anledningen, hvarför denna lön är så obetydlig som 800 kronor, är den, att sedan många år tillbaka befattningen alltid varit förenad med länsbokhållaretjensten i Södermanlands län. Nuvarande innehafvaren af tjensten har under en lång följd af år icke kunnat tjenstgöra, utan har hela det lilla arfvodet under denna tid oafkortadt utgått till vikarien. Då denna lön bestämdes till 800 kronor, fans icke mer än ett sjuttiotal patienter vid hospitalet, men genom vid olika tillfällen beviljade anslag hafva derstädes tillbyggt tvenne nya paviljonger, och antalet patienter har under denna tid ökat till 140. Under extra anslag förekommer vid dagens behandling af denna hufvudtitel ett förslag af statsutskottet att ytterligare bereda plats för ökad antal patienter vid samma hospital, hvarigenom numerären der skulle komma att uppgå till 173.

Nu har utskottet ansett, att man icke bör bevilja högre lön än 1,800 kronor, då antalet patienter »i alla fall understiger patientantalet å samtliga de hospital inom riket, hvilkas syssломän åtnjuta 2,800 kronors aflöning». Det hospital, hvilket i afseende å antalet patienter står närmast hospitalet i Nyköping, är i Göteborg på Hisingen, der antalet är 175, sålunda en skilnad enligt Kongl. Maj:ts nu framlagda utredning af endast 2 patienter. Men härtill ber jag att få nämna, att det utan tvifvel kommer att snart göras framställning hos Kongl. Maj:t om ombyggnad af den gamla hospitalsbyggnaden i Nyköping, enär en del af de gamla lokalerna derstädes icke kunna användas till deras ursprungliga ändamål, och att samtidigt med denna omändring, hvilken verkställes af underhållsmedel, kommer ytterligare att beredas plats för 4 patienter. Sålunda äro vi uppe på siffran 177, under det att Göteborg blott har 175.

Nu har utskottet såsom skäl för nedsättningen af detta belopp anfört, »att vid bestämmandet af aflöningsförmånerna för hospitals-syssломän patienternas vid hospitalen antal icke bör vara ensamt afgörande», men utskottet har ej framställt, å hvilka andra syften man skall taga sigte vid bestämmande af dessa löner, och utskottet har, som sagdt, såsom hufvudskäl slutligen anfört, att icke något hospital finnes, som med detta patientantal har högre aflöning för sin syssломän. Jag har bemött detta genom att visa, att, innan den nye tillträdaren tager emot lönen i fråga, antalet patienter vid Nyköpings hospital är faktiskt högre än i Göteborg, hvarest lönen för närvarande utgår med 2,800 kronor. Jag har enskildt hört uppgifvas, att ett skäl för denna nedsättning skulle vara, att vid anordnande af asyler vid redan befintliga hospital har syssломannalönen icke bestämts så högt som denna. Dervid förhåller sig så, att vid alla de hospital, der asyler finnas, bestrides denna syssломannabefattning af samma person, och

*Förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.
(Forts.)*

vid de större af dessa har sysslomannen, förutom en ganska hög lön såsom syssloman, derjemte dels haft biträde utaf en eller två bokhållare med 800 kronors lön och allting fritt och dels har till hans hjälp varit anställdt ett särskildt skrifbiträde. Jag ber att få nämna, att t. ex. i Lund, hvarest patientantalet är 1,224, utgår sysslomannens lön med 4,200 kronor, hvarjemte han till biträde har tvenne bokhållare, hvilka, utom fri kost, vedbrand och lyse, hafva en kontant lön af 800 kronor. Ett mindre hospital är t. ex. Piteå med ett patientantal af 300, och der åtnjuter sysslomannen en lön af 3,200 kronor jemte 300 kronor till skrifbiträde.

Vid tillsättandet af den nya platsen kommer sysslomannen ej att få förena denna tjänst med någon annan. Han skall sköta hela den stora korrespondensen samt ansvara för hela uppbörden, hvilken samtidigt med patientantalets ökande kommer att växa, och jag hemställer till kammaren, om det under sådana förhållanden kan vara riktigt att sätta en sådan uppbördsmans lön till så lågt belopp som 1,800 kronor. Man rekryterar nu dessa sysslomannabefattningar med bokhållare från de större hospitalen och asylerna, och en sådan från Lund är nu anställd i Nyköping med hela lönen i arfvode. Denne har naturligtvis förmått att taga emot tjänsten endast på den grund, att han derigenom meriterar sig att snarast möjligt erhålla ordinarie sysslomannabefattning.

Då jag nu visat, att de skäl, som här förebragts för nedprutande af det begärda anslaget, icke hålla streck, enär det här ifrågavarande antalet patienter kommer att ganska snart öfverstiga patientantalet vid de hospital, der lönen utgår med 2,800 kronor, så tillåter jag mig yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag och sålunda afslag på statsutskottets föreliggande framställning.

Herr statsrådet Claëson: Jag ber att få hänvisa till de siffror och uppgifter, hvilka den siste talaren lemnat beträffande patientantalet vid Nyköpings hospital och sysslomannens aflöningsförmåner. För närvarande är denne tjänstemans lön 800 kronor jemte boställsvåning och vedbrand. När patientantalet ökas, såsom jag hoppas genom godkännande af en efterföljande punkt i Kongl. Maj:ts proposition, till 173, så är naturligt, att en högst väsentlig tillökning erfordras i sysslomannens aflöning. Kongl. Maj:t har då föreslagit, att aflöningen skulle höjas till 2,800 kronor. Det kan tyckas vara ett betydligt språng från 800 till 2,800, men förhållandet är, såsom jag tror den ärade talaren också nämnde, att när denna siffra 800 kronor bestämdes såsom lön åt hospitalssysslomannen, så förenade denne med sin tjänst vid hospitalet annan aflönad befattning, hvilket också mycket väl lät sig göra på den tiden, eller 1885, då ifrågavarande obetydliga lön bestämdes. Men nu är förhållandet helt annorlunda och blir det ännu mer genom den senast ifrågasatta tillökningen, och då blir det, enligt hvad den nuvarande generaldirektören för medicinalstyrelsen meddelat mig, nödvändigt att vid hospital af den omfattning som Nyköpings sysslomannen uteslutande egnar sig åt denna sin befattning. Då ber jag att få hemställa till kammaren, huruvida det kan anses lämpligt att, såsom utskottet föreslagit, aflöna denne syssloman med allenast

1,800 kronor. Han skall ju handhafva all uppbörd och hela den ekonomiska förvaltningen, måne det då icke blifver i stort sedt en miss-hushållning att sätta aflöningen så lågt, att man derigenom tvingar denne tjänsteman och drifver honom ut att söka sig om, hvar han må kunna förskaffa sig någon biförtjenst för att kunna lefva. Bifalles deremot det af Kongl. Maj:t föreslagna beloppet, 2,800 kronor, så kan ju direktionen derigenom med fog ha den fordran på sysslomannen, att han uteslutande använder sin tid i hospitalets, d. v. s. i statens, intresse.

*Förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.
(Forts.)*

Herr Billing: Muntrare kan man hafva än att försvara en sådan här hufvudtitel med så många punkter, helst då frågan gäller nedprutningen å föreslagna löner.

Det enda skäl, som anförts till stöd för den kongl. propositionen under denna punkt, är patientantalet vid Nyköpings hospital, det antal, som visserligen icke nu finnes, men som antagligen kommer att snart finnas der. När nu detta är det enda skäl, som andragits, så ligger det naturligtvis nära till hands och har varit en skyldighet för utskottet att göra en jemförelse emellan den här föreslagna lönen och den lön, som åtnjutes af sysslomännen vid andra rikets hospital, för att se, om verkligen samma antal patienter på andra håll betingar samma aflöning och ett högre patientantal en proportionaliter högre. Då fann utskottet, att åtskilliga hospital finnas, vid hvilka sysslomännen hafva ett rätt betydligt större antal patienter att sörja för, men dock icke hafva större lön än den här föreslagna. Jag skall nämna de två, som här äro närmast jemförliga. Hernösands hospital har 225 patienter, och sysslomannen, hvilken der saknar biträde, har en aflöning af 2,800 kronor. Herrarne se, att der är antalet 50 patienter flera, men aflöningen densamma, som Kongl. Maj:t här föreslagit. Vexjö hospital har ungefär samma antal patienter, eller 220, och samma aflöning, som här föreslagits, ehuru hospitalet der har 45 patienter mera än det ifrågakvarande. Uppenbart blifver konsekvensen, att om man skall bestämma sysslomannens lön endast efter patientantalet, så blir följden af ett bifall till hvad här föreslagits, att man måste höja sysslomanslönerna vid dessa af mig nu nämnda hospital och antagligen också vid ännu flera. Derfor ansåg utskottet, att denna siffra 2,800, som för öfrigt icke här blifvit närmare motiverad, kunde tåla vid en granskning och afprutning, så mycket hellre som den förre sysslomannens lön enligt utskottets förslag skulle höjas med icke mindre än 125 procent, eller från 800 till 1,800 kronor. Utskottet ansåg sig dermed icke frångå den frikostighetens grundsats, för hvilken den förste ärade talaren i början af sitt anförande prisade utskottet. Det är sant, att den hittills varande sysslomannen här haft en annan tjänst vid sidan om sin sysslomannabefattning, men i den kongl. propositionen är ingenting nämnt om att den blifvande sysslomannen icke får hafva någon sådan biförtjenst, och ett sådant vilkor vore kanske icke heller att här förorda, ty jag tror för min del, att sysslomannen vid ett ej större hospital än det i Nyköping icke bör vara hindrad ifrån att på annat håll få sysselsättning och förtjenst, lika litet som en syssloman vid ett lasarett af ungefär motsvarande storlek är ur stånd att behörigen sköta sin tjänst och vid sidan derom någon annan befattning. Detta

*Förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.
(Forts.)*

har äfven varit ett af de skäl, som dikterat afdelningens och utskottets förslag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Almén: Jag kan icke neka till att det väckte min stora förvåning, då jag såg, att statsutskottet, som eljest varit ganska välvilligt mot anslagen på åttonde hufvudtiteln, vid denna punkt väsentligen afvikit från Kongl. Maj:ts proposition. Jag letade därför efter utskottets skäl och fann dem anförda på sid. 143 i utlåtandet, der till en början talas om att antalet patienter icke bör vara bestämmande för aflöningen af sysslomännen i fråga. Det är sant, så har det aldrig varit och kommer aldrig att ske, hvadan denna lilla passus saklöst kunnat vara borta, ty den bevisar rakt ingenting.

Utskottet synes för öfrigt hafva tappat bort den åsigt, som står uttryckt i början af dess uttalande, der det heter, att aflöningsförmåner icke böra rättas efter patientantalet; ty då utskottet sedan prutar, säger utskottet, att i Nyköpings hospital icke finnas så många patienter som i andra hospital, hvilkas sysslomän hafva en aflöning af 2,800 kronor, och att därför sysslomannen vid Nyköpings hospital borde kunna nöja sig med en mindre lön.

Hufvudargumentationen är emellertid den, att löneförhöjningen skulle blifva alltför stor, åtminstone på en gång. Den siste talaren med sin talang att försvara utskottets förslag visade också, att löneförhöjningen enligt detsamma skulle uppgå ända till 125 procent. Jag sätter också värde på procentberäkningar, men man får här ej förbise, att den lön, som hittills utgått till sysslomannen, varit onaturligt låg. Myndigheterna hafva begärt löneförhöjning långt före detta, men nej har sagts af giltiga och naturliga skäl. Så länge sysslomannen jemte sin sysslomanstjänst innehade en annan tjänst med 3,000 kronors lön, var det ju ej nödvändigt, att staten höjde lönen för honom. Från sin synpunkt kunde han väl med rätta hafva anspråk på att få lönen förhöjd. Ty då han mottog tjänsten för snart 25 år sedan, var antalet patienter 70; nu är det 140. Sysslomannen har sålunda fått ständigt ökade tjänstegöromål, men har detta oaktadt måst åtnöjas med samma lilla lön på 800 kronor. Kongl. Maj:t begär nu ingenting för den nuvarande sysslomannen — och äfven detta är ju rätt — men då det kommer en efterträdare, som icke får med sin tjänst förena annan befattning, måste lönen höjas. Den siste talaren sväfvade visserligen på målet i fråga om huruvida det skulle gå för sig; men man får väl förutsätta, att direktionen och medicinalstyrelsen skola tillse, att den nye sysslomannen icke åtager sig andra befattningar än dem, som ej äro menliga för skötandet af hans tjänst, och det är sannerligen ej många, som då kunna komma i fråga.

När jag betänker, att patienternas antal, då tjänsten härnäst skall tillsättas, kommer att vara betydligt mera än dubbelt så stort, som det var, då den senast tillsattes, och att sysslomannens uppbörd då var omkring 25,000, men nu är öfver 58,000 kronor — således äfven den mera än fördubblad — med hvilken ökade uppbörd också följer ökad ansvar, då finner jag det uppenbart, att lönen bör regleras, innan tjänsten förses med ny innehafvare. Lönereglering bör, då sådan är

erforderlig, i allmänhet ske, innan en tjänst tillsättes, och dervid en skälig lön fastställas, emedan man på detta sätt kan påräkna kompetente och duglige sökande. Bjuder man vid en tjänsts tillsättande endast en ringa lön, får man sökande derefter. Och slutet blir ändock icke sällan, att lönen snart befinnes så otillräcklig, att den måste höjas. Då är det bättre, att den bestämmes tillräcklig från början.

Huru jag sålunda än ser saken, finner jag statsutskottets motivering otillräcklig för den stora afprutning statsutskottet föreslår. Särskildt är det alldeles origtigt att åberopa, att förhöjningen skulle blifva 125 procent, enär anledningen till att den nuvarande sysslomannen icke lyckats erhålla någon förhöjning i den lilla lönen på 800 kronor, varit den, att han med sin sysslomanstjänst förenat en annan väl aflönad tjänst, men en sådan förening af tjänster kan icke tillåtas för efterträdaren. Om man allt för länge dröjt att höja en lön, som bort höjas, ej får man då förundra sig öfver att det sedan behöfves en stor förhöjning på en gång.

Låt om oss se frågan i stort! Äro 2,800 kronor och fri bostad jemte ved och lyse för mycket för en syssloman, som har uppbörd med ansvar och som bör egna sig helt åt sin tjänst? Sysslomanstjänsten vid ett hospital kräver verkligen mycket arbete, om den skall skötas väl. Hospitalsdirektionen och medicinalstyrelsen må vara huru angelägna som helst att hålla utgifterna nere, äro dock utgifterna vid ett hospital i hög grad beroende på sysslomannens verksamhet. Utgifterna utgöras af en massa detaljutgifter. Saknas ett direkt öfvervakande, kan ingen hålla tillbaka, utgifterna växa högre än skäligt. 2,800 kronor äro sannerligen icke för stor aflöning åt en hospitalssyssloman. Vi läsa dagligen i vårt lands tidningar, att lefnadskostnaderna så väsentligt ökats, att dyrtidstillägg vore på sin plats. Då lönerna för sysslomännen vid hospitalen år 1885 i allmänhet bestämdes till högre belopp, 2,800—3,200 kronor, är det då sundt förnuft att nu, då allt stigit och kommer att stiga, sätta en sysslomanslön till allenast 1,800 kronor? Det vore mer än underligt, om kammaren skulle godkänna en sådan argumentering.

Men, säger man vid fråga om lönebelopp: det är icke farligt, nog får man sökande. Ja, nog kunna sökande strömma till, men tror någon, att det är mycket vunnet med det? Om lönen är dålig, får man antingen en dålig tjensteinnehafvare, som man just därför får bebälla hela hans lifstid, då ingen bättre anställning bjudes honom, eller också får man en duglig karl, som i anseende till den dåliga lönen tager afsked eller söker sig biförtjänster till stort men för det intresse, hvarmed han bör egna sig åt den tjänst han är satt att sköta. För en vid hospital anställd tjensteman är det också temligen viktigt att bilda familj, och han föder ej familj på 1,800 kronor. Af ekonomiska svårigheter alstras missnöje å tjenstemannens sida. Han mister intresset för sin tjänst, och ökade utgifter för hospitalet blifva deraf en följd. Den ifrågasatta besparingen på 1,000 kronor skulle staten sålunda få betala åtskilliga gånger, derom är jag öfvertygad.

Från rättvisans, billighetens och den sanna sparsamhetens synpunkt tillåter jag mig att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

*Förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.
(Forts.)*

*Förhöjd
aflöning för
syssломannen
vid Nyköpings
hospital.
(Forts.)*

Herr Boström, Filip: Endast ett par ord med anledning af herr Billings yttrande, att han ej kunde se något hinder för att syssломannen vid ett sådant hospital som Nyköpings skulle kunna medgifvas att hafva biförtjenster. Jag ber att få säga, att med den förëning af syssломanstjensten med annan tjenst, som nu länge egt rum, jag såsom ordförande i direktionen för ifrågavarande hospital under många år haft så stora olägenheter och så stor svårighet att få syssломanstjensten riktigt skött, att det skall vara mig angeläget att vid blifvande återbesättande af denna tjenst fordra, att syssломannen icke åtager sig bisysslor bredvid densamma.

Jag yrkar fortfarande bifall till den kongl. propositionen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som derunder framstälts, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 32—50.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. utgifvande af juridiska läroböcker.

Punkten 51.

Herr Trygger: Som bekant har justitieombudsmannen gjort framställning om att man skulle befordra utgifvandet af juridiska skrifter och framför allt söka åstadkomma läroböcker och handböcker i juridik att tjena såväl undervisningen som praxis. Då denna fråga förevar inom Upsala juridiska fakultet, påpekade fakulteten, att, för så vidt man verkligen ville åstadkomma något nyttigt, man borde se till, att man befordrade förarbeten för blifvande läroböcker och handböcker, men deremot icke genast oförberedd skrede till utgifvande af dessa läroböcker och handböcker. Och fakulteten tänkte sig, att ändamålet bäst skulle befordras genom understöd åt personer, hvilka ville utgifva kommentarer till lagarne eller monografier, liksom också genom bidrag till någon juridisk tidskrift, der en författare kunde vara i tillfälle att framlägga sina förberedande arbeten och få dem publicerade.

Vid aflåtandet af den kongl. propositionen har man varit ense med Upsala juridiska fakultet deruti, att man icke genast borde skrida till att förordna personer att utgifva läroböcker och salunda sätta ett slags statsstämpel på dem. Med rätta insåg man, att detta för närvarande vore ett alltför vådligt företag, som skulle skada rättsskipningen och rättsvetenskapen inom vårt land långt mera än gagna dem. Men man behjertade lifligt behovet för de juris studerande af tryckta böcker i stället för de anteckningar, äfven hektograferade, som nu finnas. Och därför har Kongl. Maj:st begärt hvad nu af utskottet tillstyrkts, nemligen att »för utgifvande i tryck af vederbörligen granskade anteckningar efter föreläsningar, hållna inom juridiska

fakulteterna vid rikets universitet», måtte anvisas ett anslag af 4.000 kronor att användas enligt de närmare föreskrifter Kongl. Maj:t kunde finna godt bestämma. Då det nu är fråga om att med statsmedel understödja utgifvandet af sådana anteckningar, bör man naturligtvis hafva fullt klart för sig, huruvida man gör något nyttigt genom detta utgifvande. Det är ju uppenbart, att man bör vägra understöd dertill, om penningarna kunde för ändamålet bättre användas på annat sätt.

Man tyckes vid aflåtandet af den kongl. propositionen hafva tänkt sig, att det står öppet för hvarje åhörare af en professors föreläsningar att utgifva sina anteckningar efter desamma. För min del vill jag kraftigt bestrida, att detta är öfverensstämmande med den svenska lagstiftningen med afseende på de fall, som äro det vanligaste, nemligen att det föreläses efter manuskript. Förr i verlden var det visserligen brukligt, att en professor med ledning af några korta anteckningar höll ett föredrag, som visserligen kunde vara ganska intressant att höra på. Då kunde ju professorn ej göra anspråk på författarerätt till hvad han föreläste. Men nu går åtminstone i de allra flesta fall professorn så till väga, att han har ett fullständigt manuskript, som är, om än ej så väl utarbetadt, åtminstone afsedt att vara sådant, att det skulle kunna tryckas. Att åhörare, som göra anteckningar efter dessa manuskript, skulle vara berättigade att utgifva dem, anser jag vara stridande mot den eganderätt till skrift, som i svensk lag tillerkännes författare. Och jag vet ej, hvarför en professor i detta afseende skulle vara sämre ställd än andra svenska medborgare. Förarbetena till lagen hafva uppenbarligen ej vitsord framför lagens egen lydelse.

Det är emellertid ej så farligt med denna författarerätt. Den skulle åtminstone jag för min del gerna uppgifva, sedan jag nu konstaterat hvad som enligt min mening bör anses vara gällande rätt. Men äro anteckningarna verkligen värda att utgifvas? Det synes mig, att, om man vill hafva ett slags läroböcker i anteckningarnas ställe, man borde vända sig till vederbörande professorer med förfrågan, om de icke skulle vilja utgifva sina föreläsningar. För att icke så stora anspråk skulle ställas på form o. s. v., kunde de ju få tryckas, såsom i liknande fall är brukligt i Danmark, i manuskript. Men något sådant har icke Kongl. Maj:t föreslagit. Det är de granskade anteckningarna, som skola utgifvas, ej författarens manuskript. Om man skulle följa hvad som är föreslaget här, skulle man lägga till grund för publicerandet de anteckningar, som gjorts efter föreläsningarna och sedermera granskats. Och att föredraganden i statsrådet icke tänkt sig, att det uteslutande skulle vara professorn sjelf eller någon af denne utsedd, som skulle granska anteckningarna, tyckes framgå af förklaringen, att den »sakkunniga ledningen» naturligen skulle tillkomma »vederbörande professor eller någon docent». Af författaren bör väl granskningen verkställas, om man skall hafva utsigt att få något dugligt.

Således, fastän jag är mycket tacksam för den välvilja, som Kongl. Maj:t och statsutskottet visat universiteten genom framläggande och tillstyrkande af ett förslag till befrämjande af den litterära produktionen på det juridiska området, måste jag dock hemställa om afslag å

Ang. utgifvande af juridiska läroböcker.
(Forts.)

Ang. utgif-
vande af juri-
diska läro-
böcker.

(Forts.)

förevarande förslag, för att ej det villkor, som är förenadt med ifråga-
varande anslag, skall blifva gällande. Ty att bevilja ett anslag för
utgifvande i tryck af vederbörligen granskade anteckningar efter före-
läsningar, skulle enligt min åsigt vara att befordra utgifvande af något
underhålligt, samtidigt som man underlåte att lemna anslag till något
godt. Skulle det föreliggande förslaget godkännas, finge man icke
understöd för en sådan publikation som t. ex. den jag för närvarande
håller på med, en kommentar till utsökningslagen, hvilken kommentar
är en öfverarbetning af mina förut öfver samma lag hållna föreläs-
ningar, men deremot för utgifvande af mina åhörare anteckningar
efter mina ursprungliga föreläsningar, hvilka föreläsningar voro rätt
bristfälliga och hvilka anteckningar sannolikt äro ändå bristfälligare,
skulle, sedan anteckningarna blifvit granskade af någon person, under-
stöd kunna erhållas.

Herr talman! Jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan
i förevarande punkt.

Herr Afzelius: Då denna fråga nu blifvit föremål för diskussion,
må det tillåtas mig att yttra några ord om densamma. Jag skall då
icke närmast beröra den del af frågan, vid hvilken den siste talaren
fäste sig, utan den andra, vidsträcktare.

Det är nemligen så, som departementschefen anmärkt, att den af
justitieombudsmannen väckta frågan har två sidor: en pedagogisk, i
det man vill bereda bättre undervisningsmateriel för universitets-
studierna, men också en annan viktigare, att, så att säga, skapa en
juridisk litteratur, att åstadkomma handböcker, som skulle kunna vara
till gagn för praxis, för lagskipningen.

Jag erkänner, att, så långt jag kan minnas tillbaka, jag alltid
hört talas om att den svenska juridiken befinner sig i lägervall, att
den juridiska bildningen i vårt land är synnerligen låg, och att vår
juridiska litteratur är mycket torftig. Jag tror nog, att dessa klagomål
öfver det egna, såsom ofta hos oss, äro något öfverdrifna. Men i allt
fall kan ju icke nekas, att vi ej hafva hvad vi skulle önska hafva: vi
hafva ej på långt när hvad vi behöfva. Hvad jag då ville framhålla
är, att detta beror på omständigheter, öfver hvilka vi ej kunnat be-
stämma, omständigheter, som med nödvändighet föranledt, att vi nu
hafva det som vi hafva.

Jemföra vi oss med åtskilliga andra folk, stå vi visserligen till-
baka. Se vi t. ex. på Tyskland, så är ju afståndet mellan Tyskland
och Sverige på detta område rent af omätligt. I Tyskland, snart sagdt,
drunknar man i volymer; men måste der sofra och gallra för att kunna
studera som sig bör. Men det är icke blott kvantitativt, som den ty-
ska rättsvetenskapen står så högt, står högst i världen utan all jem-
förelse. Så är det äfven kvalitativt sedt: intet annat lands rättslittera-
tur kan jemföras med den tyska. Hvarpå beror då detta? Det beror
naturligtvis till stor del på den tyska nationens vetenskapliga begåf-
ning, en begåfning, som ju fört det till främsta platsen äfven på an-
dra vetenskapens arbetsfält, men också på något annat. Den tyska
rätten under århundraden, ända till början af förra århundradet, var
ren romersk rätt, och den nu gällande tyska rätten, äfven den tyska

civillagen, är direkt uppväxt ur den romerska rätten. Såsom material för vetenskaplig behandling har, mina herrar, aldrig funnits och kommer säkerligen aldrig att finnas något med den romerska rätten jemförligt. Dess byggnad är så logisk, dess rättsinstitut synas vara rent af plastiskt utmejslade. Den romerska rätten har dessutom under två årtusenden varit föremål för de mest skarpsinnige mäns bearbetning. När man sammanfattar allt detta, blir det ett resultat, som måste imponera.

Ang. utgivande af juridiska iarböcker.
(Forts.)

I ett helt annat läge befinna sig de länder, som ej recipierat den romerska rätten. Så är fallet med t. ex. de skandinaviska länderna, och jag torde kunna våga det påståendet, att bland dem Sverige är det land, som minst berörts af den romerska invasionen. Detta är i nationellt hänseende en stor lycka och förmån, men har varit i hög grad menligt för rättsvetenskapens utbildning, för den litterära produktionen på det juridiska området. Det är ej möjligt att hit *direkt* öfverflytta eller tillgodogöra sig någonting från främmande mark. Den svenska rättsvetenskapen måste gå sin egen väg och följa egendomligheterna i det svenska rättslynnet. Denna väg är lång och svår, och arbetarne hafva varit få. Det är därför naturligt, att resultatet hallit sig på en jemförelsevis blygsammare ståndpunkt.

Äfven vill jag påpeka en annan sak; vi hafva icke i likhet med Danmark och Norge kunnat uppvisa någon verkligt stor rättslärare. Vi hafva haft högst betydande och aktningvärdas arbetare på detta fält, men icke någon sådan der banbrytande ande, som sätter sin stämpel på hela uppfattningen, som bildar skola och stakar ut vägen, der han går före och andra endast hafva att följa efter. Vi hafva ej haft män sådana som Örsted och Schweigaard, att ej nämna mindre namn. En sådan man gifves ett land såsom gafva, men ej är det något fel att icke hafva fått den.

Dessa omständigheter göra det helt naturligt och förklarligt, att vi i detta hänseende befinna oss, der vi nu stå. Men jag vill tillägga, att den svenska rättsvetenskapen under de senaste decennierna visat en märklig framfärd och förmåga af utveckling. Der hafva framkommit högst värdefulla specialarbeten på alla områden, så att en hvar, som nitälskar för denna vetenskap, icke kan annat än vara glad och tacksam deröfver; och min fullkomliga öfvertygelse är, att om denna utveckling far fortgå såsom den börjat, af sig sjelf, spontant, så skall den också föra till ett helt, som kan bilda ett starkare och mera betydande underlag för den juridiska bildningen, än vi nu ega. Men det skall gå på frivillighetens väg, icke genom direkt ingripande — såsom det föreslagits — icke genom att man beställer eller gifver i uppdrag att utarbета handböcker. Allt slags artificiell ägggläckning måste vara främmande för detta område. Jag är därför glad öfver att Kongl. Maj:t icke upptagit denna tanke att söka direkt framkalla, så att säga framtinga, en juridisk litteratur. Men jag är lika glad öfver den utsigt, som i afseende å utgifvande af juridiska arbeten öppnats genom uttalandena i propositionen, att ingen hjälp, intet stöd skall saknas vare sig i form af direkt understöd eller i form af ledighet från andra göromål. Intet sådant handtag skall nekas, der det begäres.

Ang. utgif-
vande af juri-
diska läro-
böcker.
(Forts.)

Hvad nu den andra delen af frågan — den pedagogiska sidan af saken — beträffar, så är den af vida blygsammare dimensioner, så blygsamma efter min mening, att det icke skulle hafva förvånat mig, om man icke ens ansett nödigt göra den till föremål för särskild framställning till Riksdagen, utan sökt ordna den på annan väg. Men då ett anslag blifvit begärdt och tillstyrkt af statsutskottet, så finner jag för min del icke något skäl att i likhet med den siste talaren yrka afslag härpå. Jag tror icke, att ett sådant anslag kan vara till skada. Att det på detta område finnes ett behof att fylla, det veta vi alla, som närmare känna förhållandena, och det synes icke heller den siste talaren vilja förneka. Men anslag kan endast vara till nytta under förutsättning, att det användes med full hänsyn till de vederbörande, hvilka saken närmast rör — lärarne vid universiteten. Hvad den förre talaren i det afseendet aumärkte kan ju ega sin vikt, men det är dock endast sådant, som man bör taga hänsyn till vid användningen af anslaget. Mig synes, som om hvad i propositionen omnämnes angående sättet att gå till väga icke bör uppfattas såsom bindande, utan att man vid sakens anordnande kan inrätta sig på det sätt, som finnes bäst och lämpligast. Jag tillåter mig därför yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Claëson: Med anledning af hvad den förste ärade talaren nämnde må det tillåtas mig att påpeka, att i propositionen är det något så när tydligt angifvet, huru man tänkt sig, att detta anslag skulle användas, nemligen så, att ett belopp ställes till vederbörande juridiska fakulteters förfogande för utgifvande af dessa föreläsningar på sådant sätt, att fakulteterna få det allmänna uppdraget att sköta om saken, vare sig då att fakulteten sedermera lemnar uppdraget åt professorn i ämnet — hvilket är det naturligaste och väl kommer att ske i de allra flesta fall — eller också att, om, såsom man kan tänka sig, professorn är tjänstledig eller upptagen af andra saker, docenten åtager sig utgifningen.

Förslaget har framkommit särskildt i syfte att bereda den studerande ungdomen lättare tillgång till de akademiska föreläsningarna, än hvad nu är fallet, och att på samma gång bereda tillgång till dessa anteckningar för billigare pris, än hvad nu kan ske. Jag skall då be att få påpeka en annan sak, nemligen den, att om dessa hektograferade eller tryckta anteckningar kunde hållas de studerande till handa för något så när billigt pris, så blefve antagligen följden den, att de studerande icke såsom nu skulle sälja sina kollegier, när de fara från universitetet, utan toge dem med sig och använde dem i det praktiska lifvet, och på det sättet komme de akademiska föreläsningarna att medföra en vida större nytta än för närvarande, då de studerande — såsom förr skett och ännu sker — när de lemna universitetet realisera det mesta af sina kollegier, därför att de äro så dyra.

Herr Trygger: Efter de båda senare talarnes yttranden och då deraf synes framgå, att man icke får taga det uttryck, som finnes här i klämman, så strängt efter orden: »för utgifvande i tryck af vederbörigen granskade anteckningar efter föreläsningar», utan att detta

blott betyder: »för utgifvande i tryck af föreläsningar», finner jag, att anledningen numera är undanröjd, hvarför jag gjort yrkande om afslag. Jag anhåller derfor att få återtaga detta yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 52—72.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73.

Herr Sæve: Jag har begärt ordet icke för att yrka afslag å denna punkt, men för att dock framhålla en betänklighet vid den. Det är nemligen den, att Kongl. Maj:t också har framlagt en proposition om ett anslag till en teknisk elementarskola i Hernösand. Men nu kan man icke undgå att få det intrycket, att motiven för realliniens utsträckning vid läroverket i Hernösand äro temligen svaga. Läroverket var fullständigt på båda linierna för något öfver tio år sedan, men dess reallinie var för svagt frekventerad, så att man, när man beslöt sig för upprättandet af ett fullständigt realläroverk i Sundsvall, indrog de fyra öfversta realklasserna i Hernösand. Nu äro följaktligen på reallinien derstädes fjerde och femte klasserna de högsta. Det har emellertid visat sig, att reallinien i dessa fjerde och femte klasser alltjemt är temligen svag. Medeltalet realister under åren 1888—1897 var i fjerde klassen 13 och i femte 8. Lärjungefrekvensen i hela läroverket uppgick året 1897—1898 icke till mer än 207, då den deremot i Sundsvalls läroverk uppgick till 238. Nu kan jag väl erkänna, att det är åtskilligt, som talar för att reallinien blir fullständig i Hernösand, särskildt den omständigheten, att läroverket är ett stiftsläroverk och att man särskildt vid lärareprof behöfver en fullständig reallinie såsom ett slags undervisningsmaterial. Men om nu Kongl. Maj:ts proposition om upprättande af en teknisk elementarskola i Hernösand skulle vinna Riksdagens bifall, hvarmed de redan nu fataliga realisterna skulle dela sig mellan denna och läroverket, så fruktar jag, att det kommer att blifva svårt nog att hålla den fullständiga reallinie i Hernösand, om hvars inrättande nu är fråga, tillräckligt besökt af lärjungar. Vi hafva numera en fullständig reallinie i Umeå, Riksdagen har beslutit upprätta en sådan i Östersund, vi hafva en annan reallinie i Sundsvall, så att något verkligt behof af en ny reallinie i denna del af landet finnes verkligen icke.

*Anslag för
utsträckning
af under-
visningen vid
allmänna läro-
verket i
Hernösand.*

Jag har velat fästa uppmärksamheten på denna omständighet, euär vi något senare skola komma att yttra oss om upprättande af en teknisk elementarskola i Vesternorrlands län. Kongl. Maj:t har såsom plats för denna föreslagit Hernösand, statsutskottet har föreslagit Sundsvall. Blir det nu så, att Riksdagen fattar beslut om upprättande af en teknisk elementarskola i Sundsvall, då synes det mig dock kunna försvaras, att reallinien i Hernösand göres fullständig. Men fattar Riksdagen beslut om att göra reallinien i Hernösand fullständig och

Anslag för utsträckning af undervisningen vid allmänna läroverket i Hernösand. (Forts.) på samma gång beslutar upprätta en teknisk elementarskola i Hernösand, så tror jag, att Riksdagen begär en oförsigtighet. Helst skulle jag hafva önskat, att frågan om fullständigande af reallinien i Hernösand fått anstå, till dess Riksdagen hunnit fatta beslut om hvar den vill hafva den tekniska elementarskolan i Norrland upprättad. Då denna senare fråga emellertid först förekommer i en senare punkt, och då jag icke anser mig hafva tillräckliga skäl att yrka afslag å den nu föredragna punkten, skall jag icke göra något yrkande. Men jag har redan nu velat uttala mina betänkligheter, som må gälla hvad de kunna. De må betraktas såsom ett stöd för min ställning till det beslut, som sedermera kommer att fattas i fråga om upprättande af en teknisk elementarskola i Vesternorrlands län, hvilken jag skulle vilja hafva förlagd till Sundsvall.

Herr von Friesen: Då den siste ärade talaren slutade utan att göra något yrkande, så kunde det måhända vara öfverflödigt att yttra sig i denna fråga. Men eftersom jag begärt ordet, så vill jag säga, att det visserligen är sant, att fjerde och femte realklasserna i Hernösand för närvarande äro ganska små; men detta beror just derpå, att det icke finnes några gymnasialklasser på reallinien derstädes. Blir reallinien fullständig, så komma förhållandena utan tvifvel att gestalta sig helt annorlunda.

Hvad som anförts af domkapitlet i Hernösand rörande behovet af en reallinie, särskildt med afseende å lärareproven i stiftsstadens vid tillsättning af tjänster, har ju också sin betydelse, då tyvärr lärareproven ännu finnas kvar.

Slutligen anser jag, att denna fråga icke bör hopkopplas med frågan om den tekniska elementarskolan. Ty det är min lifliga öfvertygelse, att en fullständig reallinie under alla förhållanden behöfves i Hernösand. Det är visserligen sant, att det finnes fullständiga reallinier i Umeå, Sundsvall och Östersund, men afstånden der uppe äro ganska stora, och det är på grund af ekonomiska och andra förhållanden svårt, ja, stundom omöjligt för många föräldrar i Hernösand att för sina barns undervisning begagna sig af reallinierna på gymnasialstadiet, när de läroverk, som hafva fullständiga reallinier, ligga så långt borta som de göra. Således, äfven om Hernösand skulle få en teknisk elementarskola, anser jag, att nu föreliggande förslag om inrättande af en fullständig reallinie vid läroverket derstädes är synnerligen viktigt och lämpligt, och helt visst kommer det att visa sig, att frekvensen på reallinien i Hernösand derigenom ökas.

Jag anhåller att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Säre: Jag begärde nu ordet närmast med anledning af den siste ärade talarens yttrande.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att den tekniska elementarskolan ansluter sig till ett realläroverks femte klass, och att således, om en teknisk elementarskola inrättas i Hernösand, denna kommer att ansluta sig till dervarande femte realklassen. Herr von Friesen har icke kunnat framlägga några verkligt bevisande skäl för att den blifvande reallinien i Hernösand kommer att blifva talrikt

besökt. Men det är alldeles uppenbart — och framgår också af lärarekollegiets yttrande på tal om lärjungarnes ringa antal å reallinien — att flertalet af dessa lärjungar komma att från femte klassen öfvergå till tekniska elementarskolan. Under dessa förhållanden anser jag det vara försigtigast att icke fullständiga reallinien i Hernösand, om den blifvande tekniska elementarskolan blir förlagd till Hernösand.

Herr von Friesen talade om afstånden i Norrland. Ja, visst veta vi, att de äro stora nog, men afståndet mellan Hernösand och Sundsvall är icke stort, blott 5 mil. För resten hafva vi i dessa trakter icke så få jernvägsförbindelser.

Jemtlands län har försetts med sitt läroverk, Vesterbottens med sitt, och Västernorrlands, oaktadt det icke hör till de allra folkrikaste länen, har dock två fullständiga läroverk, ett å latinlinien i Hernösand och ett å reallinien i Sundsvall, och bör således i förhållande till sin storlek redan vara temligen väl försedd med högre bildningslinier.

Herr Törneblad: Jag tillåter mig i detta fall fästa uppmärksamheten derpå, att framställningen afser blott ett anslag på extra stat. Det är således ett försök att åstadkomma en högre reallinie i Hernösand. Slår det försöket icke väl ut, så är det oändligt lätt att göra om det. Men jag hyser för min del ingen fruktan för att försöket kommer att slå illa ut, emedan realliniens utveckling på senare tider är någonting helt annat än förr i världen. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Punkterna 74—76.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 77.

Herr von Friesen: Jag kan icke låta denna punkt passera utan att yttra några ord om den mening, som slutar motiveringen, och der det heter, att det kan »utan obillighet ifrågasättas», att »Stockholms stad, som med årliga anslag understödjer åtskilliga andra högre flickskolor inom staden och som otvifvelaktigt måste anses draga fördel af normalskolan, skulle finnas benägen att i någon mån medverka till skolans förflyttande, exempelvis genom kostnadsfri upplåtelse af lämplig tomt». Jag tror icke, att den förhoppning, som här uttalas, kan komma att gå i fullbordan. Stockholms stad har icke något särskildt intresse af denna skola. Den är en statsinstitution, som är förenad med ett lärarinneseminarium, hvars uppgift är att utbilda lärarinnor, såväl för

Anslag för utsträckning af undervisningen vid allmänna läroverket i Hernösand.
(Forts.)

Nybyggd för statens normalskola för flickor m. m.

Nybyggnad för förenskilda hem som för skolor öfver hela riket och för hela landets
statens normal- räkning. Normalskolan är till, för att proflektioner der skola hållas.
skola för Visserligen äro lärjungarne i normalskolan till stor del från Stock-
flickor m. m. holms stad. Men den omständigheten, att staden släpper till sina
 (Forts.) barn för att vara material för profundervisningen, kau väl icke utgöra
 något skäl för staden att bygga just för denna flickskola. Hellre skulle
 man väl då bygga åt andra flickskolor, som finnas i staden och der
 lärjungarne undervisas af fullt färdiga lärarinnor och således få bättre
 undervisning. Staden lemnar ju understöd till flera flickskolor, men
 jag tror, att den skulle sist af alla vilja understödja denna normal-
 skola.

Jag har naturligtvis endast kunnat uttala eu förmodan, men gent
 emot en förmodan kau ju ställas en annan.

Herr statsrådet Claëson: Utskottet har i denna punkt, liksom i
 de flesta punkter här, gifvit en mycket välvillig motivering, och ut-
 skottet motiverar sitt afstyrkande af den förevarande punkten dermed,
 att denna tomt för högre lärarinneseminariet och för normalskolan
 icke skulle vara så lämplig, att det vore skäl att der nedlägga kost-
 nader för en nybyggnad, utan att det vore bättre att flytta dessa
 båda förenade läroanstalter till en annan trakt, der det kunde upp-
 föras en tidsenlig, gemensam byggnad för dem, äfven om denna skulle
 blifva dyrare, än hvad detta förslag angifver.

Jag skall tillåta mig att för några minuter upptaga kammarens
 tid, för att något redogöra för förhållandet med dessa båda läroanstalter
 och huru denna tomt med byggnad kommit i statsverkets besittning.
 Det är ett mycket säreget förhållande.

Högre lärarinneseminariet är, såsom den föregående ärade talaren
 påpekade, en anstalt för utbildande af lärarinnor dels för våra högre
 flickskolor, dels också till guvernanter i enskilda hem. Statens med
 seminariet förenade normalskola är en skola med angifvet ändamål att
 vara öfningsskola för dessa nya elever. Men därför, att skolan och
 seminariet skötas så väl som de göra, sökes der inträde i skolan för
 många elever, och trots det att dessa elever användas vid proflektio-
 nerna, betalas det för dem icke så obetydliga terminsafgifter; dock
 äro dessa terminsafgifter något lägre än i alimänhet vid flickskolorna
 i Stockholm.

Dessa båda förenade läroverk började på 1860-talet sin verksamhet
 i för ändamålet förhyrd lokal. När så omsider denna lokal befans
 olämplig och det dessutom visade sig svårigheter att vidare få hyra
 den, träffade direktionen, med Kongl. Maj:ts begifvande, aftal med en
 byggmästare, som uppförde den nuvarande byggnaden, n:o 5 Riddare-
 gatan, lämpade den efter direktionens önskningsar, och direktionen för-
 hyrde lokalen för en längre tid, med rättighet för direktionen, enligt
 hyreskontraktet, att, om direktionen ville köpa egendomen, få den för
 118,000 kronor. När så skolan under några år varit inqvarterad i
 detta hus, fann direktionen förmänligare att köpa egendomen. Egen-
 domen var då graverad med två amorteringslån till belopp af 59,000
 kronor. Som direktionen då var i saknad af pengar, vände den sig
 till Kongl. Maj:t, och Kongl. Maj:t föreslog Riksdagen, att direktionen

skulle hos riksgäldskontoret få låna de felande 59,000 kronorna mot 4 % ränta och 1 % amortering. Denna Kongl. Maj:ts proposition blef af Riksdagen bifallen.

För denna byggnads inköpande tillsköt Riksdagen sålunda icke ett enda öre, utan medlen för byggnadens inköpande erhöles på det sätt, att direktionen öfvertog ansvarigheten för in-tecknade amorterings-lånen, samt fick detta nya lån hos riksgäldskontoret på 59,000 kronor. Dessa lån hafva så småningom amorterats, så att lånesumman i närvarande stund nedgått från 118,000 kronor till 78,365 kronor 50 öre. Dessa annuiteter hafva väsentligen kunnat göras med tillhjälp af be-hållningen af infutna terminsafgifter. Följden häraf har emellertid blifvit den, att direktionen nödgats iakttaga den mest ytterliga spar-samhet och icke kunnat i någon nämnvärd mån förbättra lokalerna. Man måste dock vara betänkt på att tillgodose de under tidernas lopp ökade fordringarna på elevernas utbildning. Staten fordrar utaf de lärarekandidater, som utbildas för läroverkens tjänst, att de under sitt profår skola hålla en massa proflektioner för att blifva tränade. Lika-ledes fordrar staten, att eleverna vid folkskoleseminarierna skola hålla en hel mängd proflektioner, men deremot har man icke kunnat bereda eleverna vid högre lärarinneseminarier ett på långt när så stort antal proflektioner, och detta kan icke heller ske med mindre, än att parallel-klasser blifva anordnade vid statens normalskola.

Direktionens bekymmer för anordnande af parallelklasser är redan temligen gammalt. För åtta år sedan väcktes inom direktionen fråga om att få en ny byggnad till stånd, hvarigenom plats skulle kunna beredas äfven för parallelklasser. Ett förslag uppgjordes, gående ut på att förlägga en nybyggnad på den gamla tomten, hvilken har en temligen liten fasad, men är mycket djup inat kvarteret. Det upp-gjorda förslaget gick emellertid löst på en 500,000 å 600,000 kronor, ty man hade ingen annan utväg än att tänka sig att köpa in ett grannhus äfvensom att skaffa sig fasadrikt till eu i närheten befintlig blindgata. Som emellertid dessa kostnader skulle blifva alltför höga, ansågs det icke lämpligt att framlägga förslaget för Riksdagen.

Det nu föreliggande förslaget ater igen slutar på något mer än 300,000 kronor och afser byggnadens förläggande på den gamla tomten, utan att för densammas uppförande skulle behöfras någon angränsande tomt. Utskottet har äfven, så vidt jag förstår, erkänt, att man i detta förslag på ett synnerligen fyndigt sätt använt den inre delen af tomten. Emellertid anser utskottet, att det i alla händelser icke är bra, utan att man bör skaffa en ny tomt och bygga annorstädes. Erkännas måste ju äfven, att man då vore mera oberoende af för-hållandena och åtminstone kunde erhålla en bättre byggnad och en byggnad gemensam för båda läroverken. Jag ber dock att få påpeka för kammaren, att denna skola icke kan förläggas hvar som helst i Stockholm, därför att det väsentligaste af skolans inkomster utgöres af terminsafgifter från eleverna. Skulle man därför tänka sig, att skolan förlades till en utkant, finge den säkerligen icke ens tillräckligt med elever för de nuvarande åtta klasserna och ännu mindre för de tilltänkta parallelklasserna.

Det är detta jag tagit mig friheten påpeka för kammaren redan

Nybyggnad för
statens normal-
skola för
 flickor m. m.
(Forts.)

Nybyggnad förnu, och jag vill till sist uttala den förhoppning, att förslaget, när det *statens normal-* framdeles återkommer, skall vara sådant, att det kan af Riksdagen *skola för flickor m. m.* godkännas.

(Forts.)

Herr Billing: Då intet yrkande här blifvit framställt i motsats mot statsutskottet, hade det ju kunnat vara öfverflödigt, att jag här begärt ordet, men jag har likväl gjort det för att uttala en motsatt förhoppning mot den, som uttalades af den förste talaren, i det jag nemligen vill ytterligare betona statsutskottets förhoppning, att Stockholms stad verkligen skall befinnas villig att, på någon af de här mycket försigtigt antydda utvägarne, understödja seminariet.

Med anledning af hvad den kongl. propositionen innehåller och hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uttalat, ber jag att för egen del — det är icke statsutskottets mening, ty derom har i utskottet icke varit tal — få uttala den önskan och förhoppning, att vid detta lärarinneseminarium måtte iakttagas en viss försigtighet vid realiserandet af den plan, som lagts till grund för den kongl. propositionen. Det hufvudsakliga motivet för Kongl. Maj:ts framställning är, att man vill bereda lärarinneeleverna tillfälle till ett betydligt ökad antal proflektioner. Min önskan är nu den, att man härvid må gå mycket försigtigt till väga, ty det vet jag, att, om också ett stort antal proflektioner kan hafva någon fördel med sig i pedagogiskt afseende, det dock kan vara ganska riskabelt att på dessa lärarinneelever ställa den fordran, att de skola aflägga många proflektioner. De blifva nemligen, med den ambition och samvetsgrannhet, som i allmänhet utmärka dem, i hög grad ansträngda af dylika proflektioner.

Herr Törneblad: I motsats till den siste ärade talaren ställer jag mig på samma ståndpunkt, som den förste talaren intog. Jag skall be att få fästa herrarnes uppmärksamhet på att hvad som här uttalats om att Stockholms stad skulle finnas benägen att upplåta en tomt för en nybyggnad, är en ganska allvarsam fråga. En sådan tomt, så väl belägen, som den bör vara, kostar nemligen åtskilliga hundra tusen kronor, och det anslag, som Stockholms stad årligen ger åt flickskolorna i staden, är, i jämförelse med det belopp, som en sådan tomt skulle vara värd, icke större, än att åtskilliga flickskolor skulle kunna få lämpliga understöd för blott räntan af det belopp, som tomten skulle kosta.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 78 och 79.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Om utvidgning af ett folkskollärarseminarium eller inrättande af ett nytt sådant.

Punkten 80.

Herr statsrådet Claëson: I denna punkt har, såsom kammaren behagade finna, Kongl. Maj:t föreslagit anvisande af ett belopp för

anordnande af en parallelklass vid folkskolelärareseminariet i Vexjö. Kammaren behagade erinra sig, att Riksdagen i fjor medgaf, att parallelklasser finge anordnas vid tvenne seminarier. Med anledning deraf anordnades en parallelklass vid folkskolelärareseminariet i Göteborg, hvilken klass undervisningen tog sin början med höstterminen i fjor. Vidare anordnades en parallelklass för folkskolelärarinnor vid folkskolelärarinneseminariet i Kalmar, der undervisningen äfven började med höstterminen 1899. I fjor påpekades från många håll den stora brist, som är rådande både på folkskolelärare och folkskolelärarinnor, och detta gaf Riksdagen anledning att i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, att Kongl. Maj:t måtte verkställa en utredning, om icke ett nytt qvinligt folkskolelärarinneseminarium borde anordnas i Skåne. Förslag derom föreligger nu. Dermed torde man, när detta seminarium kommer till stand, kunna hoppas, att bristen på lärarinnor åtminstone under den närmaste framtiden så småningom skall fyllas. Men för utbildningen af manliga lärare finnes, såsom jag nyss nämnde, icke för närvarande parallelklass anordnad mer än i Göteborg, och Kongl. Maj:t föreslår därför nu, att en sådan parallelklass skulle upprättas äfven vid folkskolelärareseminariet i Vexjö. Detta förslag har emellertid af statsutskottet blifvit afstyrkt på den grund, att utskottet ansett det vara bättre, att ett nytt seminarium upprättas äfven för utbildande af folkskolelärare, hvilket seminarium utskottet tänkt sig böra förläggas uti Strengnäs stift. Ja, vinner detta Riksdagens bifall, och en skrifvelse i ämnet aflåtes till Kongl. Maj:t, så är ju allt godt och väl, och skulle det lyckas Kongl. Maj:t att verkställa en utredning, så att frågan om ett nytt lärareseminarium kunde föreläggas nästa Riksdag, och saken tillika ordnades så, att man i den stad, der det nya seminariet till äfventyrs komme att förläggas, kunde vidtaga provisoriska anordningar, så att den första klassen kunde börja redan med höstterminen 1901, då skulle genom ett afslag af punkten a) endast vallas ett års uppskof.

Allt detta är ju dock temligen osäkra faktorer att räkna med, och jag anser därför, att det vore rädligast, att kammaren behagade bifalla Kongl. Maj:ts förslag i punkten a), hvarigenom Kongl. Maj:t blefve i tillfälle att upprätta en parallelklass i Vexjö redan vid höstterminens början i år.

Herr Billing: Lika litet, som jag uti statsutskottet velat ställa till något bråk för att försöka få fram min enskilda mening i denna punkt, lika litet vill jag göra det här i kammaren. Men jag har dock begärt ordet för att angifva grunderna till min reservation och få dem till protokollet antecknade. Jag skall yttra mig mycket kort.

Först vill jag säga det, att jag alldeles icke är öfvertygad derom, att det är behöfligt att få vare sig en parallelklass vid seminariet i Vexjö eller ett nytt seminarium i Strengnäs stift. Kongl. Maj:t har sjelf antydtt någon tvekan i detta afseende, då han uttalat, att den nu föreslagna parallelklassen i framtiden möjligen icke skulle blifva behöflig. Jag kan tvärtom säga mig vara så godt som öfvertygad om att hvarken en sådan parallelklass eller ett sådant seminarium, som utskottet nu föreslagit, är behöfligt. Och är det icke behöfligt, så är

Om utredning af ett folkskollärareseminarium eller inrättande af ett nytt sådant.
(Forts.)

Om utvidgning af ett folkskollärarseminarium eller inrättande af ett nytt sådant.
(Forts.)

det också skadligt att inrätta det, ty få vi öfverflöd på lärare, som icke kunna erhålla lämpliga platser, så är det en olycka, emedan desse då komma att räknas till de missnöjde. Jag tror, som sagdt, att det icke är behöfligt med dessa nya inrättningar, som hafva blifvit så populära i Riksdagen. Hjelpen för att häfva de missförhållanden, som nu göra sig gällande derutinnan, att skollärareplatser emellanåt förklaras lediga utan att locka några sökande, hjälpen mot detta, tror jag, skall sökas på ett annat håll.

Först och främst är det mig af de allra mest sakkunniga personer sagdt, att intet hinder möter för att i seminariekurser intaga 30 elever i stället för 25. Kongl. Maj:ts beräkning är baserad på siffran 25; ändras denna till 30, skola vi på den vägen få flere lärarekandidater än på den af Kongl. Maj:t eller af utskottet föreslagna.

Vidare ber jag att få säga, att jag icke tror, att man genom inrättande af flera seminarier råder bot på nyssnämnda missförhållanden. Ty att åtskilliga lärareplatser förklaras lediga utan att locka sökande, beror, såvidt jag kunnat förnimma, icke i främsta rummet på att lärare icke finnas att tillgå, utan derpå, att de icke vilja söka, därför att dessa platser äro utaf en sådan beskaffenhet, att ingen fullt utbildad lärare vill hafva dem. För att skaffa lärare vid sådana skolor, som äro afskräckande, tror jag, att man måste anlita en annan utväg, och det är den att åt dem, som icke hafva gått igenom fullständiga kurser, men som dock kunna anses vara skickliga nog att utföra en praktisk lärares värf, bevilja tillstånd att söka sådana platser.

Som jag i början af mitt anförande sade, har det icke varit min mening att ställa till något bråk, och jag beklagar, att jag ändå lockat personer att begära ordet. Jag ämnar icke göra något yrkande och vill icke framkalla någon votering, utan min afsigt har endast varit att till protokollet få antecknadt, att jag hyser en bestämdt afvikande mening mot den mening, som gjort sig gällande i den kongl. propositionen och i Riksdagens statsutskott.

Herr statsrådet Claëson: Med anledning af hvad den siste talaren yttrade, nemligen att denna brist skulle kunna afhjelpas derigenom, att man vid seminarierna toge in 30 elever i hvarje klass i stället för såsom nu 25, ber jag att få nämna, att enligt hvad jag erfarit af byråchefen för ärendena angående folkskoleundervisningen, hvilken inspekterar seminarierna i riket, äro ytterst få seminarier försedda med sådana lokaler, att 30 elever kunna rymmas i hvarje klass.

Jag tors nu icke bestämdt säga, på huru många ställen utrymmet är härför tillräckligt, men jag tror, att det endast är på ett eller ett par håll. Man har nemligen vid byggandet af seminarierna, för att iakttaga all möjlig sparsamhet, gjort lokalerna skäligen små.

Herr Sjöholm: Jag skall be att få yttra några ord med anledning af herr Billings anförande. Jag medgifver i likhet med honom, att det skulle vara en mycket stor olycka, om vi finge flera folkskollärare och -lärarinnor, än som är behöfligt, men jag tror icke, att hans uppfattning är den rätta, då han säger, att det för närvarande egentligen icke råder någon brist på lärare och lärarinnor. Det torde kanske

vara fallet i Lunds stift, att der icke någon märkbar brist är rådande, Om utridning af ett folkskollärarseminarium eller inrättande af ett nytt sådant. men hvad mellersta Sverige beträffar, kan jag för min del konstatera, att vid inträffande ledighet tillräckligt antal sökande icke alltid anmäla sig, och detta beror icke på, att ingen *vill* söka vissa platser, exempelvis därför, att de äro dåligt aflönade eller på grund af andra ogynsamma förhållanden. Nej, det är visst icke bändelsen, utan här råder verklig brist, särskildt på folkskolelärare. Bristen på lärarinnor kanske deremot icke är så stor.

Under sådana förhållanden vågar jag hemställa, huruvida det kan vara förenligt med god hushållning att beträffande en så dyrbar inrättning som vårt folkskoleväsende låta det vara så stäldt, att erforderliga lärarekrafter saknas. Såsom det nu är, händer det mången gång, att vikarier icke kunna anskaffas, i den mån de behövas, utan att man i sådana fall ofta måste begagna småskolelärarinnor att undervisa på folkskolans stadium, och man kan då förstå, hurudan undervisning det skall blifva. Och än värre blir det, när man måste såsom vikarier anlita pensionerade och utslitna folkskolelärare, ty de kunna icke upprätthålla disciplinen, och det anser jag vara till stor skada i en skola, om disciplinen icke upprätthålles. Faktiskt måste då på många håll sådana vikarier användas, på grund deraf att kompetente sökande icke finnas. Jag tror sålunda, att bristen på folkskolelärare är fullt konstaterad, och att det är nödvändigt, att ett nytt folkskolelärarseminarium så snart som möjligt blir inrättadt. Det är emellertid icke af lokalpatriotism, som jag yrkat bifall till statsutskottets förslag, att ett dylikt seminarium måtte förläggas till Strengnäs stift, utan det är därför, att detta stift saknar ett sådant och att läget der i öfrigt blir gynnsamt för mellersta Sverige. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 81—89.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 90.

Herr Dahlberg: Jag har, herr vice talman, begärt ordet för att lemna några upplysningar i afseende på den nu föreliggande punkten. Enligt min åsigt har Kongl. Maj:t haft mycket goda skäl att föreslå Riksdagen att förlägga det tekniska läroverket till Hernösand, och jag skall försöka att med åtskilliga fakta gifva stöd för denna min åsigt.

Hvad först beträffar tillgången på lärare, synes det mig, som om utskottet hade alldeles förbisett de många institutioner, som finnas i Hernösand, och hvilka kunna erbjuda just sådana lärarekrafter, hvaraf ett dylikt läroverk har behof. Förutom det högre allmänna läroverket finnes der ett högre läroverk för qvinlig ungdom, en navigationsskola, en teknisk skola, och slutligen fins der äfven — hvilket härvidlag icke saknar sin betydelse — en volontärskola. Alla dessa

Anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Västernorrlands län.

Anslag till inväntande af en teknisk elementarskola inom Vester-norrlands län. institutioner kunna utan tvifvel lemna tillräckliga lärarekrafter för ett dylikt läroverk, så att jag tror icke, att i det hänseendet flera ord behöfva spillas på saken. Härtill kommer, hvad jag skulle vilja kalla, frågan om åskådningsmateriel. Det förefaller mig, som om utskottet icke haft rätt klart för sig, att äfven inom Hernösands område, eller

(Forts.)

inom, hvad jag skulle vilja kalla, Hernösands skeppningsdistrikt, dylik undervisningsmateriel i stor utsträckning finnes att tillgå. Det är sant, att sjelfva exporten af trävaror från Hernösands distrikt något understiger motsvarande export från Sundsvalls distrikt, men om man, såsom tillbörligt är, till exporten från Hernösands distrikt jemväl lägger den från Örnsköldsvik, så torde det visa sig, att distriktet Ångermanland i sin helhet äfven i detta afseende öfverträffar distriktet Medelpad. Det är ju äfven alldeles riktigt, att inom sjelfva Sundsvall råder en, om jag får begagna detta uttryck, mera febril verksamhet än inom Hernösand. Men jag skulle tro, att denna verksamhet är mera koncentrerad på det rena handelsområdet än på de yrken, som kunna motivera förläggandet af ett tekniskt läroverk till Sundsvall. Inom Hernösands distrikt finnes, som alla veta, en ganska stor sågverksrörelse. Der finnas också trämassefabriker och åtskilliga andra fabriker, till exempel ett större glasbruk, hvilket för sina tillverkningar står på höjden af den nutida tekniken inom denna bransch. Allt detta gör, att, enligt mitt förmenande, skäl icke alls förefinnas att frånga Kongl. Maj:ts proposition.

Härtill kommer nu ytterligare en, åtminstone enligt min åsigt, vigtig omständighet, nemligen att lefnadskostnaderna i Sundsvall äro betydligt högre än i Hernösand. I detta afseende har jag just i dag erhållit ett meddelande, som är betecknande, nemligen att det för inkomst bevillningsfria afdraget i Sundsvall är bestämdt till 650 kronor, under det att samma afdrag i Hernösand endast utgör 450 kronor. Dessa siffror tala ju ett alldeles tydligt språk. För hvar och en, som är bekant med norrlandsförhållandena, lär det äfven vara tydligt, att på grund af ekonomiska förhållanden och äfven af andra anledningar, som här kunna förbigås, det synes vara lämpligare att förlägga ett dylikt läroverk till Hernösand.

Jag kan alltså icke finna annat, än att de förutsättningar, hvar under Kongl. Maj:ts afgifvit sin proposition, äro i alla hänseenden fullt berättigade och väl motiverade, hvaremot den högt yrade motionären synes mig vid afgifvandet af sitt förslag allt för mycket hafva öfverskattat betydelsen af den inom sjelfva Sundsvall rådande febrila verksamheten. Af dessa anledningar ber jag att få yrka bifall till den nädiga propositionen.

Herr Billing: Om det öfverensstämde med riksdagsordningen, skulle det vara högeligen önskligt, att denna fråga remitterades från kamrarna till de norrländska representanterna, på det att de måtte sins emellan diskutera och votera öfver den och föra fram ett resultat. Jag tager nemligen för gifvet, att detsamma gäller för kammarens ledamöter som för oss på andra utgiftsafdelningen, att vi i valet mellan Hernösand och Sundsvall stodo som åsnan mellan hötapparna. Vi kunde lika väl ha gått åt det ena som åt det andra hallet, och me-

ningarna voro alldeles jemut fördelade mellan de båda städerna. Kam- *Anslag till*
 maren kan då icke begära af mig, att jag skall kunna ådagalägga *inrättande af*
 Sundsvalls företräden framför Hernösand, lika litet som jag skulle *en teknisk*
 kunna ådagalägga Hernösands framför Sundsvall. Jag skall endast *elementarskola*
 be att få anförda de skäl, som uttalades i utskottet, och sedan må *inom Vester-*
 herrarne vända sig till den ena eller andra hötappen. *norrlands län.*

(Forts.)

Man sade å ena sidan, att i Sundsvall vore mycket större industriell verksamhet än i Hernösand, och vidare att hela tonen i Sundsvall ginge i en, om jag får så säga, industriell eller teknisk tonart, så att lärjungarne i Sundsvall skulle vara omgifna af en atmosfär, alltigenom mättad af samma intressen, som de äro kallade att i framtiden representera. Men så svarade man från Hernösand mot Sundsvall och sade, att i Sundsvall också fanns en annan atmosfär, som icke vore så helso- sam som den i Hernösand. Öfver Sundsvall skulle ligga något ameri- kansk med vissa frestelser för lärjungarne, för hvilka de skulle vara mera bevarade i Hernösand.

Detta var ungefär allt hvad vi i frågan visste och begrepo å andra utgiftsafdelningen, och mera vet och begriper jag icke i denna stund. För min egen del var jag mest böjd för Hernösand, men då flertalet bestämde sig för Sundsvall, så icke ville jag reservera mig deremot, och därför får jag yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Törneblad: Den siste talaren nämnde, att krafterna varit ungefär lika fördelade i utskottet. De ena hade talat för Hernösand och de andra för Sundsvall, och då tyckte han, att man lika gerna kunde taga den ena hötappen som den andra. Det är ett gammalt känt exempel, att en varelse, som står emellan två höttappar, skulle till sist svälta ihjäl, därför att den ej kunde bestämma sig för den ena eller andra, då båda hade lika stor dragningskraft, men i detta fall har ju Riksdagen en ledning i Kongl. Maj:ts proposition, hvilken står öfver de lokala intressena och bör vara ett mycket godt stöd att hålla sig vid. Då Kongl. Maj:t efter öfvervägande af alla omständig- heter i saken föreslagit Hernösand, tror jag att häri borde ligga åt- minstone en stark anledning för Riksdagen att väl betänka sig, innan den väljer den andra staden, och att icke besluta sig för den senare med mindre att det kan bestämdt uppvisas, att den har gifna före- träden.

Nu har det blifvit sagdt, att Sundsvall skulle i industriellt af- seende vara Hernösand öfverlägset. Ja, det är möjligt, men hvad som är säkert är, att den industri, som finnes i Hernösand och framför allt i trakten omkring Hernösand, i det så synnerligen lifliga och väl situerade distrikt, som omfattar Ångermanelfvens ådal, är alldeles tillräcklig för det behof, skolans lärjungar kunna hafva af att se industriellt lif röra sig omkring dem. Den öfvervigt, Sundsvall här kan hafva, spelar, enligt min tanke, ingen som helst roll för skolans arbete, men deremot maste det för detta arbete vara synnerligen för- mänligt, att det får ega rum i lugn och stillhet och oberoende af det storstadslif, som den siste talaren antydde.

I den flygskrift i ämnet, som vi fått oss tillsänd, har det an- märkts, att Sundsvall skulle fått sjelft bekosta allt. Men hur är det

Anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Västernorrlands län. med jernvägarna? Hvilkendera staden har der fått kosta på mest? Jag tror nästan att det är Hernösand. — Jag har blott velat nämna detta i förbigående och såsom en invändning mot påståendet, att Hernösand skulle fått så mycket på sin del för intet.

Hvad lefnadskostnaderna beträffar, så tror jag, att den förste talaren hade fullt rätt i att de äro högre i Sundsvall, detta af mer än en anledning, men kanske särskildt därför, att *standard of life* är högre i Sundsvall än i Hernösand.

Jag tror följaktligen, att, om man ser på skolans blifvande utveckling, det förefinnes fullt skäl att instämma i Kongl. Maj:ts proposition — ehuru skolan naturligtvis också mycket väl skulle kunna förläggas till Sundsvall. Och då således, enligt min tanke, giltig anledning saknas att frångå det kongl. förslaget, får jag i likhet med den förste talaren yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å statsutskottets hemställan.

Herr Fränckel: Vid bedömandet af denna fraga bör man gå tillbaka till sättet, hvarpå den uppkommit. Då finner man i främsta rummet en framställning från Västernorrlands läns landsting, deri landstinget genom Konungens befallningshafvande hos Kongl. Maj:t framhållit behovet af att få en teknisk elementarskola någonstädes i Norrland. En sådan framställning måste anses mycket befogad för alla dem, som i likhet med mig ifrå för utbredandet af teknisk undervisning i landet. De skäl landstinget framlagt för behovet af en sådan teknisk skola, med den tillväxt industrien vunnit i Norrland, voro äfven så talande, att om den saken icke vidare kan tvistas, och Kongl. Maj:t har också visat sig fullt erkänna detta behof, då Kongl. Maj:t föreslagit upprättandet af ett tekniskt läroverk i Norrland.

Ser man nu på de särskilda utlåtanden Kongl. Maj:t i ärendet infordrat från de redan befintliga tekniska läroanstalterna, har man skäl att särskildt fästa uppmärksamheten vid det utlåtande, som afgifvits af styrelsen för tekniska skolan i Örebro, deri framhållles, att frekvensen af elever vid läroverket hufvudsakligen härrört från Örebro län och *angränsande län*. Jag har velat säga detta i förbigående för att visa, att en dylik skolas läge i en mer eller mindre folkrik trakt spelar i afseende å frekvensen af lärjungar en stor roll.

Går man nu till Kongl. Maj:ts förslag om den nya skolans förläggande till Hernösand, så finner man, att motivet till detta förslag i hufvudsak reduceras till att det skulle vara lättare att få tillgång till erforderliga lärarekrafter i Hernösand än i Sundsvall. Man måste väl dock, då det är fråga om att välja plats för en teknisk elementarskola, först och främst tillse ändamålet med skolan. Den komité, som år 1874 afgaf betänkande angående den lägre tekniska undervisningen i riket och hvars utlåtande äfven återopats i den kongl. propositionen, har också mycket bestämdt framhållit, hvad ändamålet är med en teknisk elementarskola. Komitén säger sålunda: »Att bereda en god och ändamålsenlig utbildning af verkmästare för fabrikerne, idkare af de små industrigrenarne och underordnade ledare för byggnadsarbeten är det syfte, hvartill en sådan skola bör sträfvä». Vid redogörelse för de redan existerande skolorna i riket har komitén sedermera framhållit

att, då en vidare utveckling af de tekniska skolorna egde rum, det framför allt vore nödigt att förlägga en sådan skola till Norrland, och yttra sig komiterade härvid sålunda: »Ibland de delar af landet, der upprättandet af dylika skolor för öfrigt skulle vara behöfligt, synes det komitén, som Norrland, med den starka industriella utveckling, det nu erhållit, och till följd af de stora afstånd, som der förefinnas, företrädesvis borde komma i åtanke. Inom Norrland åter torde knappt någon punkt vara för en teknisk läroanstalt mera lämplig än Sundsvall».

Anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Forts.)

Redan då uttalades således behovet af en teknisk elementarskola i Sundsvall — och märk väl, mina herrar, det var för 25 år sedan. I huru mycket högre grad skall då icke detta behof göra sig gällande nu?

Ser man så efter enligt hvilka grunder tekniska elementarskolor hittills blifvit anordnade i de olika städerna, finner man, att städernas folkmängd först och främst härvid spelat en roll, och att vidare i en ganska stor grad kommit i betraktande det industriella lifvet i städerna. De städer, som nu hafva tekniska elementarskolor, äro Norrköping med 39,654 invånare, Malmö med 57,836, Örebro med 19,938 och Borås med 13,772. Hvarför har man t. ex. förlagt skolan till Borås? Hvarför icke till Venersborg? Der bor ju också landshöfding. Den förlades emellertid till Borås, därför att den staden är ett stort industri-centrum.

Jemför man nu de båda städer, om hvilka här är fråga, så har Sundsvall 14,428 invånare, medan Hernösand har endast 7,685. Det kan vidare icke bestridas, att, då en stad kommit till den ståndpunkt att den har ett mäktigt industriellt lif, den utöfver sina vanliga läroverk kräfver en teknisk läroanstalt, och vi böra väl derfor här vid valet af stad främst taga hänsyn till hvilken utveckling industrien tagit på det ena eller andra stället. Jag skall icke besvara kammarens ledamöter med de siffror, som anföras i den broschyr, som här utdelats, men tydligt är, att Sundsvall i det afseendet är Hernösand så öfverlägset, att någon jemförelse mellan de båda städerna icke är behöflig.

Det större invånareantalet betingar ock å andra sidan en större frekvens af elever, något som också bör vara af vikt för en sådan skola som den ifrågavarande. Det är ju gifvet, att stadens industrier främst skulle använda sådana verkmästare och förmän, som erhållit sin uppfostran vid stadens skola, naturligtvis helst söner till män, som hade anställning i dessa industriers tjänst.

Vidare måste det verka mer sporrande på eleverna, om de hafva sitt arbete inom ett så lifskraftigt samhälle, än om läroverket är förlagdt på en lugn plats. Annars skulle det ju vara allt skäl att förlägga de tekniska skolorna på landet, som ju aldrig är fallet.

Jag framhöll nyss gången af de tekniska läroverkens uppkomst, och denna synes mig häntyda på att de olika städerna, i samma mån de nått en högre grad af industriel utveckling, också fått sådana läroverk, men att de ej heller fått dessa läroverk förr än det industriella lifvet der nått den utveckling, att läroverkens upprättande visat sig vara af behovet påkalladt.

Här har talats om att behovet af lärarekrafter skulle kunna bättre

Anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Västernorrlands län. tillgodoses i Hernösand. Jag är icke tillräckligt fackman att kunna härom yttra mig, men så mycket synes mig vara klart, att möjligheten att få de behöfliga lärarekrafterna bör vara fullt ut lika stor, om icke större, i en stad med fullständigt högre »realläroverk» mot i en stad, norrlands län der endast finnes fullständigt »latinläroverk».

(Forts.)

Vidare har framhållits, att det tekniska läroverket borde förläggas till Hernösand på grund af den stadens centrala läge i Norrland. Ja, derom kan man väl dock tvista, ty folkmängden i den kringliggande orten, der läroverket ligger, bör väl också tillmätas någon betydelse.

Beträffande landstingets framställning, som blott innehåller att läroverket borde inrättas inom Västernorrlands län, vill jag säga, att med den utveckling, som nu pågår i Norrland, kan det icke dröja länge förrän ett nytt tekniskt läroverk behöfver anordnas längre norrut, t. ex. i Luleå, och då synes det vara vida att föredraga att förlägga det nu föreslagna läroverket till Sundsvall framför att taga en central plats, som icke fyller sitt ändamål åt någotdera hållet.

Det synes mig således, att statsutskottet haft ganska goda skäl för att tillstyrka den motion, som blifvit väckt i frågan, och särskildt tror jag, att det är allt skäl att här bibehålla det hittills följda sättet för utvecklingen af de tekniska elementarskolorna, som varit baserad på den första komiténs förslag och som hittills utfallit så väl för den tekniska undervisningen i vårt land. Komitén bestod dock af de mest sakkunniga männen inom den tekniska branchen, och vi kunna med stödet af deras auktoritet väl stå till svars för att vid valet af plats för tekniskt läroverk i Norrland välja Sundsvall.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr statsrådet Claëson: I det anförande, som åtföljer statsverkspropositionen, har jag först och främst angifvit, att det för Norrland är af yttersta vikt att få en teknisk skola, och derom äro meningarna ej heller delade. Vidare yttrade jag: Svårare torde vara att afgöra, till hvilken stad skolan lämpligast bör förläggas. Jag hänförde mig härvid till de olika anbud, som inkommit från Hernösand och Sundsvall, ty det var mellan dessa två städer det vägde, och jag tillade, att jag emellertid på af stadsfullmäktige i Hernösand anförda skäl och särskildt med hänsyn till lättheten att i den staden finna extra lärare för sådana ämnen, som ej företräddes af ordinarie lärare, trodde det vara bäst att tillstyrka skolans förläggande till Hernösand.

Jag ber härvid att få erinra om hvad jag förut sagt i mitt anförande, nemligen att båda städerna visserligen hafva fullständiga högre läroverk, men Sundsvall endast på reallinien. Hernösand har deremot fullständigt läroverk på latinlinien och får snart sådant äfven på realinien.

Vidare finnes i Hernösand ett folkskolelärareseminarium och en navigationsskola.

När nu här är fråga om att anordna en teknisk skola för Norrland, så vet jag icke, om det kunde varit skäl att taga i betraktande den ovissa utsigt, den siste talaren framhöll, att vi temligen snart skulle få en teknisk elementarskola i Luleå, utan syntes mig de öfvervägande skälen tala för att i valet mellan Hernösand och Sundsvall

föreslå den nordligare staden. Och efter det den kongl. propositionen afgått till Riksdagen, har ett skäl tillkommit, som ytterligare styrkt mig i min öfvertygelse, det nemligen att jag förnummit, att fråga upp-^{Anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Vester-}kommit att i Gefle på grund af en enskild donation, den s. k. Murénska^{norrländs län.} fonden, upprätta en teknisk läroanstalt. Skulle denna anstalt komma till stånd, torde det vara fördelaktigare, om statens tekniska skola är (Forts.) förlagd till Hernösand, än om den finnes i Sundsvall.

Herr Nyström, Johan: Af de siffror, som här blifvit anförda, har jag liksom säkerligen mången annan i kammaren fått det intrycket, att vi hafva att välja mellan två städer, som båda kunna göra anspråk på att kallas dugtiga och framåtskridande samhällen, och att den ena lika väl som den andra är värd att understödjas af Riksdagen. Å andra sidan kan jag icke fästa allt för stor vikt vid de aritmetiska talen. Jag tror att en stad med 8,000 invånare, till hvilken siffra Hernösand sannolikt hinner före årets slut, i detta fall mycket väl kan ställas vid sidan af en stad med 13,000. Skillnaden emellan Hernösand och Sundsvall är ej större, än att städerna kunna anses någorlunda lika, i synnerhet som folkmängdstillväxten under senare år gått långsammare i Sundsvall än i Hernösand.

Vidare håller jag före, att det större antal fabriker, som förefinnes i Sundsvall, icke behöfver utesluta, att Hernösand kan vara en lika lämplig plats för den tekniska skolan. Såsom kammarens ledamöter funnit af de sifferuppgifter, som framlagts i frågan, finnes i Hernösand ungefär samma slags fabriker som i Sundsvall; om det på den ena platsen är fyra mekaniska verkstäder mot två på den andra, synes mig från skolans synpunkt vara alldeles likgiltigt. Vid de två verkstäderna kunna lärjungarne säkerligen lika väl få inhemta hvad de i den branchen vilja veta. Dertill kommer, att en stor del af den industri, hvarpå Sundsvalls hegemoni grundar sig, ligger på ett afstånd från staden af en mil i norr och en mil i söder. Vintertiden är det ingen lätt sak att komma ut till dessa fabriker, ty Sundsvall har icke någon jernvägsförbindelse i riktningen norr och söder. Om sommaren går det naturligtvis lätt nog med de ångbåtskommunikationer, som då uppehållas. Men vintertiden, då farvattnet är tillfruset, skulle det för lärjungar, som kunna vilja besöka dessa utanför staden belägna fabriker, vara så godt som omöjligt att taga sig fram dit. I Ångermanlands distrikt ligga fabrikerna mestadels utefter Ångermanelfvens södra strand, för- enade medelst jernväg med Hernösand, och der skulle det således under alla årstider vara en lätt sak för skolans lärjungar att besöka de olika fabrikerna.

Som sagdt, det är dock egentligen icke vid dessa aritmetiska storheter jag här vill fästa mig. Det är andra synpunkter, som enligt min tanke här böra vara afgörande. En skolas betydelse beror i främsta rummet på lärarne, huruvida de följa med sin tid och med den vetenskapliga utvecklingen, och detta åter beror till stor del derpå, huruvida dessa lärare lefva på en ort, der det också finnes andra personer med samma eller likartade intressen. Kasta ut en handfull lärare till ett ställe, der det icke finnes någon möjlighet för dem att utbyta tankar med personer, som hafva samma intressen som de; och

Anslag till det skall hos dem fordras en alldeles ovanlig grad af vetenskaplig inrättande af ifver för att de ej skola i vetenskapligt afseende gå under. Detta är en teknisk icke någon lös hypotes af mig, utan det är en erfarenhet, som man elementarskola kan dagligen göra. inom Vester- norrlands län.

(Forts.) Nu finnes det i Hernösand en hel del läroanstalter och andra vetenskapliga inrättningar, delvis af mycket likartad beskaffenhet med den här ifrågavarande skolan. De hafva förut uppräknats, dock icke fullständigt. Der finnes högre allmänt läroverk, folkskolelärareseminarium, navigationsskola, volontärskola och slutligen statens kemiska anstalt. Lärarne vid alla dessa anstalter kunna, om de slå sig i hop, bilda ett slags vetenskaplig fackförening, der den ene hjälper den andre att hålla sig au niveau med utvecklingen af hans vetenskap. — Redan nu kan man finna, hvad samlingen af många läroanstalter i detta afseende uträttat, om man jemför läroverkskollegierna i Hernösand och i Sundsvall. Af lektorerna vid Sundsvalls läroverk har endast en idkat vetenskapligt författarskap, sedan han anställdes vid denna skola, af Hernösands lektorer åter hafva fem sysslat dermed — en sjetten har varit anställd vid läroverket blott två terminer, så att han knappast ännu kan räknas med vid en sådan jemförelse. — Man ser häraf, att i Hernösand är tonen bättre än i Sundsvall lämpad för lärare, som vilja följa med sin tid, och detta förhållande synes mig vara en vigtig faktor, då det gäller att bestämma orten för det blifvande läroverket.

Ordföranden på andra utgiftsafdelningen yttrade, att det skulle vara godt, om norrländingarne sjelfva finge afgöra denna sak. Jag ber då att få hänvisa till att alla norrländingar, som hafva plats i statsutskottet, genom sin utlåtnad bifogade reservation uttalat sig för Hernösand. Alltså synes, att norrländingarne sjelfva hafva klart för sig, att Hernösand är den lämpligare platsen. Och när nu så är, att denna fråga icke blott rör de båda städerna, att den icke är en blott lokalfråga, utan tvärtom rör hela Norrland, då ju läroverket är afsedt att vara en teknisk skola för hela Norrland, anser jag, att norrländingarnes önskingar borde kunna tagas något med i räkningen, helst, såsom det blifvit påvisadt, flera rent objektiva skäl finnas, som äfven tala för Hernösand.

Jag får, herr vice talman, tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Fröberg: Det torde icke kunna bestridas, att ju en skola af sådan art, som denna för Västernorrlands län afsedda, bör förläggas på den ort inom länet, dit största delen af befolkningen inom denna del af landet har lättaste och kortaste vägen. Är detta sant, då är också Hernösand, bland Västernorrlands läns städer och inom denna ort, der äfven en utvecklad industri finnes, den mest centralt belägna, den stad, som härvid först bör komma i åtanke. Jag erinrar blott, att af befolkningen i Västernorrlands län, som uppgår till 230,000 personer, något mer än 130,000 tillhöra Ångermanland men ej fullt 100,000 Medelpad, af hvars socknar åtskilliga delar dock finnas, som hafva kortare väg till Hernösand än till Sundsvall. Vi böra derjemte komma i häg, att denna skola icke är afsedd blott för Västernorrlands län, utan äfven för invånarne i Vesterbottens, Norrbottens och Jemtlands län,

hvilkas folkmängdssiffra uppgår till mer än 600,000. Alla de, som nu skola färdas från Ångermanland, från Vesterbotten och Norrbotten, från delar af Medelpad samt norra delen af Jemtland, finge längre väg till en skola i Sundsvall, än hvad förhållandet blefve, om denna förläggdes till Hernösand. Begagnas jernväg, blifver resan från Ångermanland och öfre Norrland öfver Långsele 141 kilometer längre till Sundsvall än till Hernösand. Det är egendomligt, att alla institutioner, gemensamma för Västernorrlands län och det område, som tillika dermed ingår uti Hernösands stift, blifvit förlagda till Hernösand, och hvarför har detta skett? Hafva hernösandsborna utverkat det, eller har det skett för att gynna Hernösand? Nej, icke har denna stads betydelse i och för sig haft en sådan verkan. Jag vill här nämna, att, då Västernorrlands län i sin nya form anordnades — då förutvarande län klöfs i tvenne, Gefleborgs och Västernorrlands — förlades sätet för länsstyrelsen i sistnämnda län till Sundsvall, men det förblef der icke längre än till början af 1790-talet, ty, såvidt jag minnes rätt, vid 1786 års riksdag beslöts att förflytta detsamma till Hernösand, helt enkelt på den grund, att större delen af länets befolkning dit hade kortare väg; detta oaktadt Västernorrlands län på den tiden utgjordes af, förutom nuvarande tvenne landskap Ångermanland och Medelpad, äfven Jemtland. Stiftsstyrelsen förlades till Hernösand 1647; det första elementarläroverk, gemensamt för hela Norrland, inrättades der 1649, och sedermera hafva allt flera statens läroverk blifvit förlagda till Hernösand, då dessa skolor här voro lättare tillgängliga för ortens befolkning. — Bland annat, hvarom här talats, har man gjort påståenden om huru det skulle gå, i fall norrländingarne sjelfva finge afgöra denna fråga. Jag vill då erinra om ett faktum. Såsom herrarne torde påminna sig, inrättades för några år sedan åtskilliga distrikt för döfstumundervisningen, af hvilka det nordligaste omfattade de Hernösands stift tillhörande 4 nordliga länen. Då fråga uppstod, hvar distriktets skola skulle läggas, valdes naturligtvis också det ställe, som ansågs bäst för skolan, det ställe, som var lättast tillgängligt för befolkningen och kanske också på annat sätt ansågs lemnat bästa garanti för att skolan med framgång skulle kunna verka. Samtliga de fyra länens landsting beslöto att bifalla styrelsens förslag om skolans förläggande till Hernösand.

Med hvad jag här nu anfört, tror jag mig hafva visat, att afstånden för större delen af den befolkning, hvars barn skola åtnjuta undervisning uti ifrågavarande skola, blifva kortare, om densamma lägges uti Hernösand; och om denna befolkning finge yttra sig i frågan, tror jag den icke skulle tveka att bestämma läget till Hernösand. Detta vill jag särskildt hafva erinrat med anledning af hvad herr Fränckel för en stund sedan yttrade.

Jag erkänner villigt, att Sundsvall har många företräden såsom kommersiell stad, d. v. s. der florerar handel i vidsträckt omfattning, men denna handel omfattar dock hufvudsakligen, hvad införseln beträffar, kolonialvaror och andra förnödenheter. Hvad åter angår exporten af trävaror och andra produkter af norrländsk industri, vågar jag liksom den förste talaren påstå, att Hernösand och dess omnejd — dit räknar jag då hela Ångermanland — icke skall stå efter för Sunds-

Anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Forts.)

Anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Vester-norrlands län. vall med angränsande orter, snarare tvärtom; i detta fall äro de båda distrikten temligen jemgoda och det ena har kanske icke något att berömma sig af framför det andra. Deremot har en till Hernösand förlagd skola den af en föregående talare äfven påpekade stora för-månen af lättare kommunikationer med omgifningarna. Från Hernös-

(Forts.)

sand utgår nemligen jernväg till närheten af de flesta af omkringlig-gande sågverk m. fl. anläggningar, hvilket är af stor betydelse, då den tillämnade skolans elever för sin utbildning komma att göra ex-kursioner till närliggande verk och inrättningar utom stadssamhället. Med hänseende till sådana kommunikationer är Hernösand rikligare utrustadt än Sundsvall. Hvad åter angår den industri, som de tvenne städerna hafva att uppvisa, anser jag Sundsvall egentligen icke heller i detta afseende hafva något så särdeles stort företräde framför Hernösand. I båda städerna finnas åtskilliga industriella anläggningar, men sistnämnda stad eger inom sitt område icke mindre än två mekaniska verkstäder, af hvilka den ena är ganska betydlig — der byggas till och med fartyg. I Sundsvall finnes mig veterligen icke mer än en mekanisk verkstad, egentligen en mindre reparationsverkstad. Går jag längre från Sunds-vall, finnas der visserligen andra verkstäder, men söker jag på samma sätt i Hernösands granskap, t. ex. upp utefter Ängermanälven, fin-ner jag äfven i detta afseende Hernösand lika väl utrustadt som den an-dra staden; dock torde några flera ängsågar finnas inom Sundsvalls distrikt.

Det har blifvit erinradt, att Hernösand redan förut eger en mängd skolor, och att lärarecorpsen, som der följaktligen är betydligt större än hvad förhållandet är i Sundsvall, lemnar större tillgång för tillgodo-seende af uppkommande behof af extra lärare. Jag behöfver således ej repetera hvad härom anförts, men jag vill dock fästa uppmärksam-heten dels derpå, att en icke oväsentlig utvidgning af lärarecorpsen i Hernösand skett, derigenom nemligen att Riksdagen för några dagar sedan beslutit inrättande vid navigationsskolan i Hernösand af särskild undervisning för utbildning af maskinister och anställande af särskilda lärare i ångmaskinlära och elektricitetslära, och dels derpå att denna kammare i dag — såsom jag hoppas kommer äfven Andra Kammaren att göra sammaledes — bifallit statsutskottets förslag, att undervis-ningen på reala linien vid dervarande högre läroverk skall göras full-ständig, så att äfven denna linie här blir 7-klassig. Det torde ej lida tvifvel, att sedan dessa anordningar genomförts, hvilket kommer att ske samtidigt, Hernösand i detta afseende får afgjort företräde fram-för Sundsvall.

Af en talare, herr Fränckel, har åberopats, att en komité, som suttit för 25 år sedan, 1874 års komité, föreslagit, att ifrågavarande läroverk skulle förläggas till Sundsvall. Ja, det kan vara godt och väl, men jag behöfver icke erinra herr Fränckel derom, att förhållan-dea 1874 och 1900 äro hvarandra helt olika, och att den industriella utvecklingen står på helt olika fötter nu emot då, hvad de olika di-strikten beträffar; den bevisning, herr Fränckel i detta fall framförde, anser jag således vara mycket litet betydande.

Herr Fränckel sade äfven, att det möjligen kunde blifva fråga om inrättande af ett läroverk, sådant som det ifrågavarande, uti Luleå. Det har jag ingenting emot, men i sådant fall behöfver nu ifråga-

varande skola ändå ligga så nordligt som i Hernösand. Mellan denna stad och Luleå är afståndet 60 à 70 mil, och denna möjlighet, att en teknisk skola inrättas i Luleå, bör således icke utgöra ringaste anledning att förlägga den nu ifrågasatta sydligare.

Det har framhållits, att Sundsvall ingenting fått, men derom säger jag: allmänna institutioner äro lika tillgängliga för alla; denna skola står öppen för sundsvallsbor lika väl som för andra; om valet denna gång faller på Hernösand framför Sundsvall, så är det belägenheten, som här talar, eller det allmänna bästa och inga andra hänsyn. Att verksamheten i Sundsvall är ganska framstående på affärslifvets område, erkänner jag villigt, liksom jag vidhåller, att dess industri står mycket högt — i dessa hänseenden står staden framför många andra — men hvad jag dock vågar påstå, det är, att denna skola dock icke är afsedd för att utbilda för handelsyrket, utan egentligen för utbildande af personer, som skola egna sig åt yrken, hvilkas utöfning erfordrar teknisk färdighet.

Det har äfven förut yttrats, och det kan icke skada att erinra derom, att Hernösand är en billigare ort än Sundsvall. Existensminimum i Hernösand är 450 kronor, då det för Sundsvall är uppsatt till 650 kronor. Detta är en omständighet af icke obetydlig vikt för t. ex. en familjefader, som kanske har flera barn att efter hvars och ens olika anlag uppfostra till olika lefnadskall. Under sådana förhållanden är det ock af synnerlig vikt, att flera skolor finnas så vidt möjligt på samma ställe, ty derigenom åstadkommas mindre kostnader och utgifter för en sådan familjefader.

Jemte det jag i hufvudsak instämmer uti hvad föregående talare här yttrat och anför till stöd för en lycklig lösning af frågan i det syfte, jag önskar, yrkar jag att, med afslag på utskottets hemställan, Kongl. Maj:ts i ämnet framställda proposition måtte bifallas.

Herr Fränckel: Af flere talare har det påståendet förnyats, att norrländingarna, till förmån för hvilka denna skola är afsedd, skulle vara öfverens i fråga om den plats, som för dess förläggning vore lämpligast, men det tyckes mig dock framgå af dels motioner och dels utkomna broschyrer, att detta är långt ifrån händelsen, och utskottet har således för sin del sökt ställa sig på en, så vidt jag förstär, opartisk ståndpunkt, då utskottet tagit för goda de skäl och synpunkter, som från sakkunnigt håll rörande denna sak angifvits. Den siste talaren har framhållit, att man ej kunde hänföra sig till hvad 1875 års komité i frågan yttrat, emedan tiderna då i afseende på industriell utveckling voro så helt annorlunda. Men den ärade talaren ville väl icke påstå, att icke Sundsvall under senaste 25 år utvecklat sig fullständigt i paritet med Hernösand. Vidare har en talare yttrat, att lärarne vid läroverket i Hernösand ådagalagt en lifligare verksamhet i litterärt hänseende än lärarne i Sundsvall. Jag vill icke tvista med honom härom, men jag fäster uppmärksamheten derpå, att här icke är fråga om den teoretiska bildning, denne talare tyckes åsyfta; här gäller det att utbilda praktiska män, för hvilket ändamål lärare med praktisk utbildning vida mer äro af behofvet påkallade.

Med hänsyn till det stöd, jag ansett mig finna hos 1875 års komité,

Anslag till
inrättande af
en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.
(Forts.)

Anslag till vill jag tillägga, att då denna komité så bestämdt framhöll önskvärd-
 inrättande af heten af en teknisk skolas förläggning till Sundsvall, gjordes detta
 en teknisk under följande premiss: de tekniska elementarskolorna böra ega en
 elementarskola ganska utpreglad lokal karakter och både kunna och böra till en viss
 inom Vester- grad rätta sin verksamhet efter behovet inom de för orten egendomliga
 norrlands län.

(Forts.) viktigaste industrigrenar. Detta har varit måttgifvande vid bestäm-
 mande af läget för tekniska skolor vid föregående tillfällen och bör
 äfven vara det nu. Om ifrågavarande städers företrädere i industriellt
 hänseende vill jag icke tvista; derom föreligga så påtagliga fakta, att
 saken i detta afseende torde vara alldeles klar. Jag tror således fort-
 farande, att utskottet på goda grunder kommit till det slut, hvarom
 utskottet hemställt, hvarför jag äfven nu tillåter mig att yrka bifall
 till denna utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice
 talmannen, att beträffande nu föredragna punkt yrkats, dels att hvad
 utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren, med afslag
 å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda
 framställning.

Sedermera gjorde herr vice talmannen propositioner i enlighet med
 dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till
 utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och
 anslags en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkten 90 af sitt
 utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan och bifaller
 Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Vid slutet af den häröfver företagna omröstning befunnos rösterna
 hafva utfallit sålunda:

Ja — 32;

Nej — 58.

Punkterna 91 och 92.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 93.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b).

Herr Almén: Jag ber om ursäkt, att jag vid denna sena timme tager till ordet, men just den framskridna tiden skall tvinga mig till koncentration.

Då det 1877 ifrågasattes, att medicinalstyrelsen skulle öfvertaga hospitalsväsendets förvaltning, väckte detta förslag stora betänkligheter på många håll. Dåvarande ordföranden inom medicinalstyrelsen med sin stora arbetsförmåga trodde sig emellertid kunna gå i land med företaget; han förutsåg då icke den stora utveckling, hospitalsväsendet med tiden nödvändigtvis skulle få, och han visste dessutom, att han kunde påräkna biträde af dåvarande tjänstemännen i serafimerordensgillet. Sedan dess har emellertid patienternas antal 3-dubblats, under det att utgifterna endast 2-dubblats, hvaraf framgår, att hospitalsvården är billigare nu än förr. Medicinalstyrelsen erhöll vid detta tillfälle tvenne öfvertalige tjänstemän, af hvilka den ene nu är 85 år gammal och den andre aflidit 1897. Det hela höll vid denna tid på att gå sönder, arbetet hopades, och medicinalstyrelsen vände sig till Kongl. Maj:t med framställning om ökad antal biträden. Kongl. Maj:t behjertade visserligen den svåra belägenhet, hvari förvaltningen af hospitalsväsendet befann sig, och till och med statskontoret insåg nödvändigheten af den ökning i personalen, hvarom medicinalstyrelsen gjort framställning. Statskontoret har emellertid aldrig riktigt förstått denna fråga, och jag fruktar, att ännu i denna dag det icke förstås densamma. Det har framhållit det egna deruti, att vid *ett* embetsverk skulle finnas tvenne kamrerare. Statskontoret måtte icke känna till, att sådant varit fallet under 20 års tid vid medicinalstyrelsen. Den ene af dessa tjänstemän har utredt och föredragit flertalet hospitalsärenden, undertecknat en del skrivelser i de mål han handlagt och derjemte afslutat räkenskaperna. Statskontoret ansåg visserligen en utveckling af arbetskrafterna på medicinalstyrelsens räkenskapskontor lämplig, men tillstyrkte för ifrågavarande ändamål endast ett litet anslags beviljande på extra stat för en tjänsteman i första lönegraden. Vid föredragning inför Kongl. Maj:t kunde vederbörande departementschef icke gilla detta, utan godkände de af medicinalstyrelsen anförda skäl. Emellertid ansåg äfven han en större erfarenhet vara af nöden och, med hänsyn till förestående omorganisation af medicinalstyrelsen i vissa delar, accepterade han statskontorets förslag om en liten lön på extra stat. Denna beviljades af Riksdagen. Tjensten har nu sedan dess trenne gånger varit tillsatt på förordnande, och man har således erfarenhet, hvart det tagit vägen. Skickliga personer hafva varit verk-samma i denna befattning; tvenne hafva afgått derifrån, då de funnit sin ställning osäker och lönen otillräcklig; den tredje står färdig att göra på samma sätt. På grund af den erfarenhet, man sålunda vunnit, har medicinalstyrelsen repeterat sin anhållan hos Kongl. Maj:t och förklarat tillståndet vara *ohållbart*. Äfven statskontoret har fått bättre insigt än tvenne år förut samt tillstyrkt anslaget, ehuru litet, att utgå på ordinarie stat. Kongl. Maj:t har gifvit medicinalstyrelsen rätt ännu en gång. Då det visat sig att den ringa lönen varit otillräcklig, har den högre lönen begärts, men ty värr äfven denna gång på extra stat.

*Anslag till
ökadt biträde
hos medicinal-
styrelsen vid
hospitals-
ärendenas
behandling.*

Anslag till ökad biträde hos medicinalstyrelsen vid hospitals-ärendenas behandling. (Forts.)

Att få anslag till en andra tjänsteman på ordinarie stat synes deremot ännu i denna dag vara lönlöst.

Statsutskottet har emellertid insett, hvarom frågan här rör sig; icke, såsom man skulle kunna tro af statskontorets utlåtande, om inrättande af en skrivarebefattning på ett räkenskapskontor. För att få det bättre tarvas en ekonom, som redan från början något förstår af tjensten och är duglig på sin plats. Och, mina herrar, här finnas tillfällen att göra oerhörda besparingar. Medicinalstyrelsen anhöll en gång hos Kongl. Maj:t att få vidtaga vissa åtgärder, egnade att åstadkomma besparingar vid inköp af i större mängd behöfliga materialier till kläder m. m., och tillåtelse erhöles att härmed göra försök under tre år. Ett år har man tillämpat detta, och endast på artikeln kläden hafva besparingar gjorts till belopp af omkring 7,000 kronor. Och, mina herrar, då tillfälle gifves att utsträcka samma förfaringsätt till andra 100-tals artiklar, kan en hvar begripa, att här finnes något att göra. Hvarför, kan man fråga, fortsätter icke medicinalstyrelsen på den inslagna vägen? Medicinalstyrelsen skulle då icke få något annat att göra än att pröfva inkomna anbud och leveranser med dithörande hundratals profver. Man måste uppgifva gärdet, till dess en sakkunnig kamrer eller ekonom kan erhållas i styrelsen. Direktionerna öfver hospitalen äro nog måna om dessas ekonomi, men icke så litet lokalpatriotism gör sig stundom gällande, och dertill kommer, att de icke hafva öfversigt öfver det hela. Medicinalstyrelsen har hittills gjort hvad den kunnat för åstadkommande af besparingar, men här behöfves i sanning en ekonom.

Nu har emellertid statsutskottet tydligen fattat, att det här icke är fråga om en skrivarebefattning, utan om anställande af en person med förmåga, hvilken stannar inom verket, sätter sig in i förhållandena och inför ordning i besparingarna. Ordföranden och föredragandena inom medicinalstyrelsen kunna icke i all tid fortsätta med göromål, hvarmed de genom omständigheterna förmåtts att taga befattning. Statsutskottet har insett såväl detta som att statskontorets förslag följaktligen icke duger. Det har icke heller godkänt Kongl. Maj:ts förslag, då detta icke ordnar förhållandena för framtiden på ett tillförlitligt sätt. Utskottet har därför tillstyrkt beviljandet af den lilla summa, som här föreslås, under afvaktan på en definitiv lösning af frågan. Jag är emellertid tacksam för det tydliga uttalande, som finnes i klämmeu, och säger ännu en gång: här finnes mycket att göra för införandet af en bättre ordning med afseende på hospitalsväsendets ekonomi i dess helhet. — Något yrkande har jag icke att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande moment hemställt.

Punkterna 94 och 95.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 96.

*Om anskaf-
fande för
Stockholms
observatorium
af en ny
meridiancirkel
m. m.*

Herr statsrådet Claëson: Såsom herrarne behagade finna, är här fråga om anslag till en ny meridiancirkel och ett nytt astronomiskt pendelur för Stockholms observatorium. Utskottet har såsom skäl för sin hemställan om afslag anfört, att, »enligt hvad utskottet inhemtat, det lär vara tvifvel underkastadt, huruvida genom de enligt Kongl. Maj:ts framställning ifrågasatta anordningarna syftet med det äskade anslaget skulle på ett tillfredsställande sätt vinnas». Det är ju svårt att fatta, hvad utskottet åsyftar, men jag undrar, om icke utskottet härvidlag erinrat sig förslaget att till någon ort utom Stockholm förlägga observatoriet och därför ansett det vara skäl att dröja med anskaffning af meridiancirkel m. m. till dess observatorium finge ett bättre läge än det nuvarande. I anledning häraf har jag satt mig i förbindelse med vetenskapsakademiens astronom, professor Bohlin, hvilken meddelat mig, att denna fråga om observatoriets förflyttning från Stockholm, ehuru ett önskningsmål, ännu står i det ovissa. Beträffande frågan, huruvida en ny meridiancirkel skulle kunna med fördel uppställas å det gamla observatoriet i Stockholm, säger han följande, som jag her att få återopå: »att ett instrument, sådant som den *nu* äskade meridiancirkeln, är i mindre grad beroende af observatoriets belägenhet» och vidare att »arbetena med denna meridiancirkel utan tvifvel skola kunna drifvas med framgång, äfven om den uppställes på observatoriets nuvarande plats, och», tillägger han, »med den äldre, nu urmodiga meridiancirkeln hafva allt sedan 1874 ganska omfattande observationer kunnat utföras och alltjemt pågått».

På grund häraf hemställer jag, om icke kammaren anser lämpligt att bevilja det af Kongl. Maj:t begärda anslaget till en meridiancirkel och ett astronomiskt pendelur.

Herr Almström: Jag kan af detta betänkande icke finna, att statsutskottet anfört några sakskäl emot Kongl. Maj:ts förevarande proposition. Det synes mig som om statsutskottet endast resonerat så: »detta är en sak, som vi ej förstå, och därför säga vi nej». Jag kan icke se, att något annat framgår af hvad utskottet i frågan yttrat, men närmast vill jag framhålla hvad från sakkunnigt håll anförts, och på grund häraf tager jag mig friheten yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr Billing: Det kan nog hända, att den siste talaren har rätt i sitt påstående, att statsutskottet icke förstår mycket rörande astronomi och meridiancirkel, men därför har också utskottet försökt skaffa sig upplysning i frågan. Vi voro ovissa och vände oss därför till fullt sakkunnig person med förfrågningar, för hvilka jag ber få redogöra utan vidare utveckling. En fråga var denna, huruvida, i fall en ny meridiancirkel nu anskaffas för Stockholms observatorium, några omfattande observationer der kunde utföras. Derpå svarades: för att sådana skola kunna verkställas, bör icke blott ny meridiancirkel anskaffas, utan äfven byggas nytt s. k. meridianrum. Vidare nämnde denne sakkunnige, att det, såsom också herr statsrådet nämnde, vore ett önsk-

Om anskaffande för Stockholms observatorium af en ny meridiancirkel m. m. (Forts.)

ningsmål att få Stockholms observatorium flyttadt från sin nuvarande plats, hvilken vore olämplig för observationer dels på grund af ljusförhållandena, då det ljus, som qvällar och nattetid utströmmade från den omgifvande staden, försvårade observationernas verkställande, och dels derigenom att observatoriet vore beläget så nära intill gatan, att de fina instrumenten stördes i sin verksamhet af skakningen, som körandet på gatan åstadkomme. Då frågades slutligen: »anses det ej lämpligt att för tillfället undanskjuta anskaffandet af ny meridiancirkel?» och på denna fråga fingo vi till svar: »nej».

Dessa äro de upplysningar utskottet inhemtat från sakkunnigt håll, och de hafva varit bestämmande för utskottets afstyrkande af bifall till den kongl. propositionen. I detta afstyrkande ligger dock icke något förnekande af att den tid kommer och ganska snart kan komma, då en sådan meridiancirkel kan och bör anskaffas.

På de skäl jag nu anfört, ber jag få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen, som återtagit ledningen af kammarens förhandlingar, jemlikt de under öfverläggningen förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, måtte bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 97—109.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 110.

Anslag för anordnande af en asyl för sinnessjuka å Restad.

Herr Almén: Medicinalstyrelsen har gjort beräkningar angående kostnaden för den nya tillämnade asylen, hvilka beräkningar anföras på sid. 414, 415 i statsutskottets förevarande utlåtande. Med den slutliga kostnadssumman beräknar medicinalstyrelsen sedan kostnaden för hvarje sjukplats och jemför den erhållna siffran med motsvarande för hospitalen i Piteå och Kristinehamn. Denna jemförelse har icke tilltalat mig; jag fruktar, att den är mera vilseledande än upplysande, och skall därför bedja få säga några ord.

Det är icke rätt att på detta sätt jemföra kostnaderna vid en asyl för 1,000 personer med motsvarande kostnader vid ett hospital för endast 300 patienter. Kostnaderna för bostad m. m. åt läkare och syssloman m. fl. blifva i båda fallen ungefär desamma. Divideras slutsumman med i ena fallet 300, i andra fallet med 1,000, blir resultatet helt olika, och en hvar torde begripa, att en sådan jemförelse icke är berättigad. Jag vill vidare nämna, att anläggningskostnaderna för Lunds och Upsala hospital voro så höga, att hvarje plats der kostade öfver 5,000 kronor, under det att kostnaden vid asylen i Lund uppgick till endast 1,700 kronor och vid asylen i Upsala beräknats föga

derutöfver. Jag nämner detta såsom en erinran, att man, då större asyl- *Anslag för anordnande af en asyl för sinnessjuka å Restad.* byggas, hvarvid de relativa kostnaderna i vissa afseenden nedbringas, icke bör anställa sådana jemförelser, som medicinalstyrelsen här gjort.

För öfrigt har jag icke något yrkande att göra, och jag helsar med glädje, att den nya asylen kommer till stånd. (Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 111.

Herr Wijk: Då inga andra reservanter äro närvarande, skall jag bedja få uttala mig till förmån för herr von Möllers motion. Jag erkänner villigt, att mycket blifvit gjort för sinnessjukas vård under det sista 10-talet af år, men huru mycket detta än må vara, är det likväl faktiskt, att, den dag i dag är, man knappast hunnit halfva vägen till målet. Äfven om det under föregående punkt af Första Kammaren fattade beslut blir Riksdagens, återstår dock att bereda plats för 4 å 5 tusen sinnessjuka. Vårt land står ju högt på civilisationens rangskala, hvarför då icke taga ut ett steg äfven på detta område, så att vi snart nog här må hinna i jembredd med de förnämsta nationerna? Man behöfver icke vara fackman för att förstå, att för nående af lyckliga resultat i detta afseende det är af vigt, att den sinnessjuka har tillfälle till vård genast, sedan sjukdomen brutit ut. Men huru är det nu stäldt? I de flesta fall få årtal gå, innan lämplig vård kan erhållas. Då i statskassan nu finnas rikliga medel, synes mig skäl vara att taga ett kraftigare steg till målets nående, än hittills skett.

Om utarbetande af plan för sinnessjukas vård.

På dessa grunder yrkar jag bifall till herr von Möllers motion.

Herr Asker: Jag är i allmänhet icke mycket böjd för att understödja enskilde motionärens framställningar i frågor af så vidtomfattande beskaffenhet som den föreliggande; men då ifrågavarande motion synes mig hafva varit värd ett bättre öde, än den fått inom statsutskottet, tillåter jag mig yttra några ord till förmån för densamma.

När man såsom jag länge tjenstgjort i en länsstyrelse, är man måhända bäst i tillfälle att bedöma, huru svårt det är för vederbörande myndigheter att bereda plats åt alla dem, som verkligen äro i behof af hospitalsvård i vårt land. De svar, som ingå från medicinalstyrelsen på framställningar i dylikt syfte, äro i regeln hvarandra fullkomligt lika och innebära, att den sinnessjuka skall intagas på hospital, så snart plats blir ledig; men, mina herrar, den, som känner till förhållandena och vet, huru upptagna dessa platser äro, vet också, att det dröjer och dröjer längre, än det borde, hvarigenom mången gång sjuka, som med lämplig behandling i rätt tid kunnat återvinna sin helse, gå förlorade.

Då nu allmänheten vet, huru svårt det är att få plats för en sinnessjuk anförvandt på hospitalen, blir följden också, att framställningar mången gång icke göras af fruktan, att det icke lönar mödan. Jag

*Om utarbete
tande af plan
för sinnessjukas vård.
(Forts.)*

anser mig därför böra i första rummet framhålla, hurusom i aflägsnare landsändar icke få fall förekommit, då de arma människor, som äro beröfvade förståndets bruk, behandlas rent af såsom förfelade varelser, instängas i ladugårdar, vanvårdas eller lemnas utan tillsyn och vård. Så snart åter en kommun nödgas taga hand om en sinnessjuk och för allmänna säkerheten vådlig person, händer det icke sällan, att kommunens förtroendemän söka öfvertyga länsmanen om, att den sjuke bör behandlas såsom lösdrifvare. Han insändes då till länsfängelset i afvaktan på Konungens befallningshafvandes vidare förordnande. Men lika litet som Konungens befallningshafvande kan behandla såsom lösdrifvare en person, som icke är för sina gerningar tillräcknelig, lika litet har Konungens befallningshafvande utväg att bereda honom plats på hospital, och följden blir vanligen den, att den sjuke måste åter-sändas till den kommun, som påkallat hans behandling såsom lösdrifvare.

Jag är väl ense med statsutskottet derutinnan, att ett afsevärdt steg tagits till dessa svårigheters afhjelpande genom det nyss beviljade anslaget till en asyl vid Restad, och det är glädjande att höra, det utskottet förutsätter, att denna angelägenhet fortfarande kommer att vara föremål för Kongl. Maj:ts uppmärksamhet. Men jag tror icke detta är nog, och jag tillåter mig till bevis härför återopa ett utdrag af inspektörens för sinnessjukvården till medicinalstyrelsen den 1 december 1899 afgifna berättelse. Han säger deri: »Enligt den i medicinalstyrelsen befintliga expektanslistan för den 15 november 1899 uppgick antalet af dem, för hvilka plats söktes, men ej ännu kunnat beredas, till 840. Snart väntas emellertid Upsala asyl med 800 platser kunna öppnas, och vinner medicinalstyrelsens förslag om byggande af en asyl vid Restad Eders Kongl. Maj:ts och Riksdagens bifall, så erhållas inom några år ytterligare 1,000 platser, hvarigenom sammanlagda summan af platser å statens anstalter skulle komma att uppgå till något öfver 6,000. Spörsmålet blifver nu, om denna siffra tillnärmelsevis svarar mot det växande behovet. Sannolikt icke, och i denna förmodan vinner man stöd genom jemförelse med sifferuppgifter, hemtade från utländska facktidsskrifter rörande liknande förhållanden. Temligen samstämmigt uppskattas antalet sinnessjuke till 5 pro mille, och med en till 5 millioner uppgående befolkning skulle antalet sinnessjuke i Sverige belöpa sig till omkring 25,000, sålunda en afsevärdt högre siffra än den, som möter oss i den officiella statistiken. Af dessa 5 pro mille anses, enligt utländska fackuttalanden, 2 pro mille vara i behof af anstaltsvård; 10,000 platser skulle därför vara det tal, som närmast skulle motsvara behovet. Siffran förefaller onekligen hög, i synnerhet vid jemförelse med de i medicinalstyrelsen befintliga expektanslistorna, men å andra sidan må det förhållandet ej lemnas ur räkningen, att ett sannolikt stort antal sjuke ej anmälts till erhållande af plats, emedan vederbörande ansett det så godt som lönlöst att derutinnan för närvarande vidtaga åtgärder, enligt hvad det från många håll förports».

För min egen del tror jag, att, lika väl som Riksdagen år 1873 aflät skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om en fullständig plan för ordnande af hospitalsväsendet i riket, tiden nu är inne att, då

denna plan genomförts, men visat sig icke vara tillfyllestgörande, i en ny framställning söka bereda hjälp jemväl åt dem, hvilka ännu äro i saknad af vård, med ett ord att erhålla en ny plan för hospitalsvården, byggd på de förhållanden, som nu föreligga.

Om utarbetande af plan för sinnessjukas vård.

(Forts.)

Med stöd af hvad jag sålunda anført, får jag, herr grefve och talman, vördsamt yrka bifall till herr von Möllers motion.

Herr von Möller: Jag anser, på grund af det slut, hvartill utskottet kommit, det vara min skyldighet att göra reda för de skäl, som förmått mig väcka den ifrågavarande motionen och möjligen äfven, i fall någon skulle anse, att motionen är något otydligt uttryckt, redogöra för hvad jag med densamma afsett.

Såsom den föregående talaren påpekade, har ju redan ganska mycket gjorts för de sinnessjuka, men såsom det också sagts och af öfverinspektörens berättelse visas, återstår i denna dag att bereda plats för ungefär 5,000 patienter, som enligt hospitalsstadgan äro berättigade att genom statens försorg erhålla vård. Jag kan säga, att jag under flera år väntat på, att utredning skulle göras och att Kongl. Maj:t skulle anse lämpligt att själf dertill taga initiativet; men när Kongl. Maj:t så icke gjort, har detta antagligen berott derpå, att Kongl. Maj:t ansett, att Riksdagen å sin sida borde göra något uttalande för att visa, huru långt den skulle vilja sträcka sin offervillighet och inom hvilken tidrymd Riksdagen skulle önska, att åtgärder vidtoges för att genom nybyggnader bereda plats åt de sinnessjuka. Min afsigt har ingalunda varit att söka förekomma Kongl. Maj:t i denna sak. Jag vet, att sådana skäl pläga i Riksdagen nämnas och möjligen äfven nu blifvit i utskottet anförda för afslag å motionen som det, att Kongl. Maj:t borde taga initiativet i en sak som den föreliggande. Jag har emellertid, som sagdt, förgäfvets väntat härpå, och när jag förra året såg, huru gynsam herr Hazéns motion mottogs, ansåg jag, att man skulle kunna tyda denna Riksdagens offervillighet såsom ett tecken till, att en motion i den riktning, jag tillåtit mig föreslå, äfven skulle af Riksdagen gynsam upptagas. Kammarern erinrar sig nog, att herr Hazéns motion förra året af kamrarne bifölls *utan* diskussion, och huru Andra och Första Kammarens tillfälliga utskott påpekade, att det vore af största behof påkalladt, att något faktiskt gjordes för de sinnessjuka, samt att, särskildt med hänsyn till statskassans nuvarande ställning, staten icke borde undandraga sig att komma landstingen till hjälp i det afseende, som herr Hazéns motion äsyftade.

I Andra Kammarern har af en af mina länskamrater väckts en motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående inrättande vid flera af rikets anstalter för sinnessjukas vård af afdelningar för patienter, tillhörande första betalningsklassen.

Denna motion afslogs på grund af Andra Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande: »Då utskottet är af den åsigt, att genom statens medverkan ändamålsenlig vård bör med det snaraste beredas alla sinnessjuka i vårt land, så delar det naturligtvis motionärens mening, att de patienter, som tillhöra första betalningsklassen, ej må förbises. Såsom af motionen synes, är äfven i sistnämnda hänseendet rätt mycket öfrigt att önska. På samma gång detta framhålles såsom en förökad drifkraft

Om utarbetande af plan för sinnessjukas vård. (Forts.) till att allsidigt främja hospitals- och asylvårdens utveckling i riket, så må det dock ej förbises, att behovet *här* är blott en liten del af det stora hela.» Vid diskussionen i Andra Kammaren uttalade man sig för en förbättrad sinnessjukvård i allmänhet, fast kammaren afslog herr Carlheim Gyllenskölds motion efter anföranden af herrar Sjö, Jönsson i Färeköp, Kronlund, Hammarström och Persson i Stallerhult, som förde utskottets talan, alla påpekande *vigten af en bättre hospitalsvård*, men tillika framhållande, att 2:a- och 3:e-klasspatienterna icke böra maka åt sig, att man i stället borde bygga nya hospital, och att man nog skulle få höra förslag i sådan riktning, om Riksdagen bifölle min motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i syfte att erhålla en undersökning af hospitalsvården i hela dess utsträckning.

De skäl, som statsutskottet anført, finna herrarne på de sju rader, som betänkandet upptager. De äro icke många och jag tror icke heller tungt vägande. Jag har åtminstone uppfattat det så, att man just icke skulle ställa sig obenägen mot en utredning, men *hoppades*, att Kongl. Maj:t skulle taga saken om hand.

Jag tror mig utan att begä någon indiskretion möjligen kunna anmärka, att man under utskottets behandling af motionen betviflat, att de af professor Nerander lemnade sifferuppgifter icke vore exakta. Jag erhöi i går ett bref från honom, deri han säger: »Genom den erfarenhet, jag redan vunnit, har jag ytterligare stärkts i den mening, jag uttalat i den af mig nyligen lemnade berättelsen»; således: professor Nerander vidhåller, att hans siffror *ingalunda äro för höga*.

I utskottet lär äfven någon hafva fäst sig vid, att de expektanslistor, som förefunnos i medicinalstyrelsen, endast upptogo 800 personer, och att det således icke vore af behovet påkalladt att påskynda uppförandet af nya hospital och asyler hastigare, än som redan skett. Häremot ber jag att få anmärka: hvilka äro det, som dessa expektanslistor upptaga: naturligtvis de s. k. *farliga dårarne*, de, som auses vådliga för egen eller andras säkerhet. Naturligtvis är det dem, som man i första hand vill försöka få anbragta på hospital. För närvarande, veta vi, får man i allmänhet vänta flera månader, ja, år, innan man får in de s. k. fredliga dårarne, hvilka dock i lika hög grad äro i behof af hjälp och vård. Hvad jag med min motion afsåg var ju en fullständig utredning, och skulle man möjligen i utskottet hafva ansett, att min motivering varit något knapphändig, beklagar jag detta och skall då här tillåta mig antyda, i hvilken riktning utredningen syntes mig böra gå. Naturligtvis i främsta rummet huru många dårar, som finnas inom de olika landsändarne, således i hvilka delar af landet till- eller nybyggnader behöfvas, för huru många 1:a, 2:a och 3:e klassens patienter platser behöfde inredas o. s. v.; nog kunde utskottet sjelft hafva förstätt detta. Jag tror äfven, att man med en dylik utredning, genom att taga för sig hela frågan på en gång, skulle kunna vinna mera öfversiktlighet, och jag tror, att om Riksdagen får en fullständig utredning för sina ögon, blir den bättre i tillfälle att bedöma frågan, än som det nu går till, då man inkommer med förslag till ett hospital i sänder, ty på detta sätt får man vänta 15 à 20 år, innan staten infriat sina löften till de sinnessjuka, ty, mina herrar, jag påstår, att det är bindande löften, staten gifvit dessa, för så vidt icke hospitals-

stadgans §§ 23 och 24 skola anses innehålla endast tomma ord. Det var af detta skäl, jag väckte min motion, för att gifva Riksdagen tillfälle att yttra sig, huruvida den ansåg tiden och omständigheterna kräfde löftenas snara infriande. För hvar och en, som haft tillfälle att närmare studera denna fråga, måste det alltid verka plågsamt att tänka, huru ofantligt många dārar, som nu af brist på plats vanvårdas i hemmen eller fattigvårdsinrättningarna, men ännu sorgligare — och detta är det förnämsta skälet, att man snart måtte gripa verket an — detta medvetande om, huru ofantligt många människor, genom att icke kunna erhålla *lämplig* vård i *rätt tid*, *blifva obotligt sinnessjuka*. För 1:a klassens patienter kan det möjligen beredas, om ock ej alltid, fullt ändamålsenlig vård; deras anhöriga hafva större resurser, för dem kan anordnas privat sjukvård. Ej så med de obemedlade sinnessjuka. Jag hoppas äfven, att Första Kammaren, som ju representerar de mera välburgna klasserna, måtte beakta detta nödrop från dessa arma nödställda, *dessa olyckligaste bland olyckliga*.

Jag yrkar således bifall till min motion.

Herr Billing: Jag skall i största korthet yttra mina tankar i denna fråga.

Derom är icke någon meningsskiljaktighet mellan motionären och utskottet, att man önskar lämplig hospitalsvård åt alla sinnessjuka, icke heller derom, att staten bör vidtaga de åtgärder, som derför kunna erfordras, och icke heller derom, att dessa åtgärder böra påskyndas så mycket som möjligt. Detta har också Riksdagen bevisat derigenom, att Riksdagen utan ringaste meningsskiljaktighet beviljat alla anslag, som äskats för hospitalsvården. Orsaken, hvarför statsutskottet nu afstyrkt herr von Möllers motion, är derför icke den, att statsutskottet ogillar syftmålet, utan har sin grund deri, att statsutskottet icke anser en skrifvelse sådan som den föreslagna vara af behovet påkallad. Regeringen behöfver icke af Riksdagen få veta, att Riksdagen är beredd att bevilja anslag för hospitals anläggningar. Den enda betydelsen af ett bifall till herr von Möllers motion skulle, så vidt jag förstår, vara den att gifva regeringen en admonition att gå hastigare till väga, än hvad hittills skett.

Jag tror icke, att regeringen behöfver en sådan admonition, och på den grund tillstyrker jag bifall till statsutskottets förslag.

Rop hördes nu på proposition.

Herr Almén: Mina ord skola icke blifva många.

Jag erkänner, att statsutskottet anført ett viktigt skäl för sitt afstyrkande af motionen, då det säger: Då för att åt de sinnessjuka må beredas behörig vård några andra särskilda åtgärder icke torde vara af nöden, än att hospital och asyl i tillräcklig omfattning anläggas, samt genom bifall till hvad utskottet under nästföregående punkt (angående anordnande af en asyl vid Restad) hemställt ett afsevärdt steg till det förevarande behovets afhjelpande skulle tagas, har utskottet ansett, att Kongl. Maj:t kommer att hafva sin uppmärksamhet fästad vid denna sak utan att man behöfver

Om utarbetande af plan för sinnessjukas vård.
(Forts.)

Om utarbete af plan för sinnessjukas vård.
(Forts.)

affåta skrifvelse härom. Detta skäl är ju tillräckligt, om man så vill, men fråga är, om det är tillräckligt med hänsyn till den svårighet, som förefinnes i hela vårt land att få in de sinnessjuka i rätt tid, ty, minna herrar, det är med dessa sjukdomar som med många andra, att en i god tid företagen behandling räddar 30 à 40 procent. Låt dem en längre tid vistas utan vård, och de kunna sedan i många fall icke botas. Frågar man: hvad är att vinna på det ena eller andra sättet, med eller utan skrifvelse, svaras: det går lika bra utan skrifvelse, och det är ett skäl, som jag respekterar. Men å andra sidan finnes det frågor, som behöfva utredas.

Det vidrördes af en föregående talare, om man icke först borde räkna de sinnessjukas antal, men det ber jag, att man låter bli, ty det komme att draga ut ett par år, och hvad skulle vi med en sådan räkning. Vi veta, att det är en fyra, fem tusen, som sakna vård. Någon vidare utredning är tills vidare obehöfelig.

Men det finnes en annan punkt, som behöfver utredas. Vi behöfva ytterligare minst tre à fyra asyler. Hvar skola dessa ligga? Det är icke bra att företaga en fråga sådan som denna till afgörande, om man icke har en plan för det hela. Det är en ofantligt svår uppgift att utse bästa platsen för en asyl.

En annan fråga, som borde utredas, är, huruvida man snart borde bygga för 1:a klassens patienter. Många skrika derpå och klandra, att så icke sker, men jag har gifvit svar på sådant klander. Om 4 à 5 ansökningar inkomma för 1:a klassens patienter, så kommer det 4 à 5 hundra ansökningar till platser för allmänna klassen. Nu är det så, att rika patienter hafva lättare att skaffa sig vård än fattiga, och der-till kommer, att det kostar mera att bygga för de förmögna än för fattiga. Deri har man ett ytterligare skäl att fortskynda byggandet för allmänna klassen och låta byggandet för de andra anstå ännu någon tid.

Ytterligare en fråga, som varit på tal, men icke kommit till någon utredning, är, om man icke vid de nuvarande hospitalen borde uppföra en flygel för vård af manliga kriminalpatienter. De höra till de värsta. Mordbrand, mord och själfmordsförsök äro i allmänhet orsakerna, hvar-för de komma till hospitalen. De vilja hellre rymma än andra patienter, och komma de ut, äro de genast färdiga att begå nya brott. Man borde derför tänka på att anordna särskilda afdelningar för manliga kriminalpatienter med sträng och fullt betryggande bevakning. Der-igenom skulle man vinna, att bevakningen kunde lindras för flertalet, som icke fordrar så sträng tillsyn. Herrarne finna således, att här äro frågor, som behöfva utredas. Nu kan man, i likhet med herr Billing, säga, att det gör nog Kongl. Maj:t ändå. Ja, det är möjligt, men jag gissar, att Kongl. Maj:t skulle icke göra det mindre raskt, om kam-maren beslutade en skrifvelse, ty dessa tre punkter behöfva utredning, och jag tror derför icke, att skrifvelsen skulle skada. Icke lärer väl någon fatta en sådan skrifvelse som en admonition till Kongl. Maj:t.

Från denna synpunkt tillåter jag mig yrka bifall till herr von Möllers motion.

Herr Wennerberg: Det är svårt att begära ordet vid denna »förenade timme», såsom det ofta heter, men jag anser det vara min skyldighet att icke låta denna motion helt och hållet utan vidare uppmärksamhet gå förbi.

Om utarbetande af plan för sinnessjukas vård.
(Forts.)

Jag vet mycket väl, att resultatet af hvad här kommer att sägas kanske icke blir något afgörande, men jag anser, att ett uttalande från Riksdagens sida i detta fall icke skulle skada; och att ändamålet är högst behjertansvärdt, det vågar jag påstå.

Om jag tänker mig, att de 4,000 af samhällets barn, som ännu sakna vård, just de mest vanlottade stode framför oss och med sina fäniga, stirrande blickar uttryckte en tyst begäran om miskundsamhet från de bättre lottade, är jag säker om, att äfven om det icke vore 4,000 — det behöfdes nog icke mer än 4 — skulle kammaren icke vilja, nej, icke kunna sätta sig emot hvad i motionen begäres för att i någon mån påskynda en hjälp till deras bästa.

Det förhåller sig så, att staten har gjort och gör vackra ansträngningar för att hjälpa andra vanlottade. Hvilka institutioner hafva vi icke redan för blinda och döfstumma! Det återstår för dessa, de mest vanlottade, som ofta äro till besvär i de fattiga hemmen och der ej kunna blifva rätt behandlade, som icke allenast äro i en undantagsställning redan från födelsen, utan under hela sitt lif få förblifva i en sådan. Den vård, de behöfva, kan endast erhållas i hospital och asylor.

Statsutskottet svarar, att ett afsevärdt steg i detta afseende redan tagits i föregående punkt. Ja, men det fordras *mer* än ett steg, det fordras en hel mängd sådana steg, så att alla dessa olyckliga kunde tillförsäkras en bättre ställning.

Hvarför hafva icke de stegen tagits? Jag känner icke skälen dertill. Icke är det brist på pengar, icke brist på menskligt medlidande. Nej, det är blott en viss tågordning, som man anser sig böra följa och som gör, att man icke tror sig böra taga det ena steget förrän god tid efter det andra. Och under tiden äro dessa stackars idioter utestängda från den vård, staten borde gifva och de så väl behöfva, ty äfven de, som äro födda i sådana familjer, som äro i tillfälle att bättre se om dem, kunna ej blifva annat än vanvårdade, äfven om föräldrarna äro goda och barmhertiga, enär de icke hafva de medicinska insigter, som erfordras för att rätt sköta dem.

Att yrka bifall till den af motionären föreslagna skrifvelsen går ju an; men antingen det göres eller icke, är jag säker, att icke de ord, som här låtit sig höras från ett par talare, skola helt och hållet förklunga utan hafva den effekt med sig, som barmhertighet och mensklighet fordra.

På grund häraf skall jag anhålla att för tillfället åtminstone få yrka bifall till motionärens förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare derpå att kammaren, med afslag på utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 112—116.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
nordiska
museet.*

Punkten 117.

Herr Fosser: Vid denna sena timme åligger det mig att vara så kort som möjligt, och jag skall försöka att också vara det. Något ber jag dock få anföra.

Såsom kammaren behagade finna, har vid betänkandet fogats en afvikande mening af greffe Klingspor och mig, då vi ansett, att motionen bort bifallas och Riksdagen sålunda bevilja 25,000 kronors förhöjning i det redan förut af Riksdagen beviljade anslaget. Ehuru jag väl vet, att, då vi endast äro två reservanter mot utskottet, utsigten är ganska ringa att vinna någon ändring, tillåter jag mig likväl göra yrkande derom, och det så mycket hellre som jag vet, att Riksdagen och Första Kammaren äro naturliga målsmän för den fosterländska odlingen och den svenska kulturen, och att svenska Riksdagens historia bär så många glädjande vittnesbörd derom, att den med mycken offervillighet beviljat anslag, när det gått att förvara och bevara våra fosterländska minnen.

Utskottet har nu anfört såsom skäl för sitt afslag, att utskottet har sig bekant, att nordiska museet enligt bestämmelserna för ett med Kongl. Maj:ts tillstånd anordnadt, ännu ej afslutadt penninglotteri fått sig tillförsäkrade betydliga inkomster, hvaraf någon del redan torde hafva kommit museet till godo, samt att ansökning om tillstånd till anordnande af ännu ett penninglotteri lär hafva af museistyrelsen till Kongl. Maj:t ingifvits. Detta enda skäl för afstyrkande synes mig vara alldeles ohållbart, ty motionärerna åsyfta någoting helt annat än det, hvarom utskottet här talar. Motionärerna afse nemligen att med 25,000 kronors tillökning i det förut beviljade anslaget bereda nordiska museet medel till de årliga *underhålls- och driftkostnaderna*. Det är hvad motionärerna åsyftat och ingenting annat. Penninglotteriet åter afser att skaffa medel till fullbordande af museibyggnaden å Lejonslätten, och de medel, som inflyta för detta ändamål, få icke sammanblandas med museets öfriga medel, utan skola bokföras såsom en särskild fond, och öfverståthållareembetet tillhör att utse kontrollant, som vakar öfver, att dessa föreskrifter blifva efterföljda. I kongl. resolutionen den 8 februari 1898, af hvilken jag skaffat mig afskrift, heter det: »Vidare hafva Vi funnit godt förordna, att de medel, som genom lotteriet sålunda tillfalla nordiska museet, skola bokföras såsom särskild fond, för fullbordande af dess byggnad, hvilken fond ej må med museets öfriga tillgångar sammanblandas eller för något som helst annat ändamål användas, äfvensom uppdraga åt eder att utse en särskild revisor, hvilken skall ega att, till dess nämnda byggnad blifvit fullbordad, granska räkenskaperna angående användandet af ifrågavarande medel samt deröfver årligen till eder afgifva berättelse».

Att museets styrelse nu lär till Kongl. Maj:t ingifvit ansökan att få utgifva några nya lotteriserier, lär uteslutande hafva sin orsak

deri, att den inträdda prisstegringen i synnerhet inom byggnadsfacket verkat derhän, att de uppgjorda kostnadsförslagen och kalkylerna komma att betydligt öfverskridas. Om museets byggnad skall blifva färdig, måste således museets styrelse välja emellan antingen att begära utvidgning af lotteriet eller också vända sig till Riksdagen att äfven för detta ändamål erhålla erforderligt anslag, d. v. s. en betydande summa skulle då komma i fråga här. Motionärerna hafva, såsom jag nämnt, velat bereda museet tillökning i de medel, som erfordras för museets löpande utgifter, och hafva de, för så vidt jag förstår, härför bjudit fullgiltiga skäl. De hafva visat, både att museet är i behof af understöd af staten och att museet är förtjent af att erhålla detta understöd. Detta bevis är hufvudsakligen lemnadt genom att anförä, huru museet på ett nästan oerhördt och enormt sätt utvecklats under de sista tio åren, d. v. s. den tid, som gått, sedan Riksdagen senast beviljade förhöjning i sitt anslag. Jag kan icke gifva en öfverskådligare framställning deraf, än hvad motionärerna gjort, och jag skall bedja att i förkortad form få uppläsa en liten del deraf. Det heter der:

Museet har under de gångna tio åren — för att börja med en återblick på Skansen, detta friluftsmuseum, som så ofta betecknats såsom vår hufvudstads, ja, hela vårt lands stolthet — inköpt största delen af Skansens nuvarande område med Bredablick och flere herr Hammer förut tillhörande byggnader för en summa af öfver 200,000 kronor, samt dessutom fått af Konungen åt sig upplättna andra delar af Skansens område;

inköpt och till Skansen öfverflyttat en mängd byggnader, som äro af typiskt eller historiskt intresse;

byggt en elektrisk bergbana, den första i sitt slag i Sverige, hvilket arbete utfördes 1897 för en kostnad af 40,000 kronor;

anlagt en vidsträckt park med dyrbara terrasser, förträffligt byggda vägar, i berget utsprängda dammar, samt en vattenledning, som omfattar en icke obetydlig del af Skansens område, äfvensom för denna parks belysning anskaffat ett eget elektricitetsverk, hvilket derjemte drifver bergbanan och förnyar vattnet i dammarna;

slutligen äfven verkställt reparationer af förut på platsen befintliga byggnader.

Men det är långt ifrån skapandet af Skansens friluftsmuseum ensamt, som betecknar nordiska museets storartade utveckling under det gångna tioårsskedet. Med afseende på de egentliga samlingarna och tjänstepersonalen må alltså framhållas, att museet

ökat sina samlingar från 60,780 katalognummer vid början af år 1890 till 83,869 vid början af år 1898, hvartill böra läggas de af bristande arbetskrafter ännu icke katalogiserade föremålen från åren 1898 och 1899 till ett antal af omkring 8,000, hvilket alltså visar en ökning af omkring 30,000 nummer. Antalet föremål, som vid början af år 1890 utgjorde omkring 90,000, torde vid början af detta år kunna beräknas till omkring 135,000; och härtill kommer en mängd betydande på Skansen befintliga samlingar, såsom dennas klädkammare (upptagande 3,945 föremål, fördelade på 2,200 nummer), hela den stora samlingen af malmblock på Skansens malmberg och den ytterst rikhaltiga mineralogiska samlingen (malmstuffer, modeller af grafbygg-

Anslag till
nordiska
museet.
(Forts.)

nader m. m.), som förvaras och förevisas i Skansens grufutställnings byggnad;

på inköp af en del af dessa samlingar från år 1890 till år 1900 nedlagt en kostnad af öfver 172,000 kronor, i hvilken summa bland annat ingår det belopp af mer än 50,000 kronor, som museet offrat för att till Sverige återbörda den för vår kulturhistoria viktigaste delen af de stora Hammerska samlingarna, som såldes i Köln åren 1892—1895;

ökat antalet af sina löntagande amanuenser från 16 år 1890 till 28 år 1900 samt af öfrig fast personal (utom arbetarepersonalen på Skansen) från 11 år 1890 till 22 år 1900;

ökat lönebeloppen för nyss nämnda personal från 18,360 år 1890 till 41,555 år 1900;

vid Skansen anställt en arbetarepersonal på omkring 50 personer med löner och arfvoden, hvilka för år 1900 beräknas till öfver 51,000 kronor; samt slutligen

efter ritningar af en bland våra yppersta arkitekter börjat det egentliga uppförandet af den nya byggnaden på Lejonslätten, hvartill från 1890 till och med 1899 användts en kostnad af 968,982 kronor 95 öre.

Denna storartade utveckling påkallar med nödvändighet, att Riksdagen anvisar förhöjdt anslag, om det skall blifva möjligt att på ett ändamålsenligt sätt förvalta och sköta alla dessa dyrbara skatter. De skäl, som förra gången, då Riksdagen beviljade anslaget, lågo till grund för dess beslut, borde förefinnas i vida högre grad än förut, i anseende till den kolossala utveckling, museet tagit.

Det torde därför, mina herrar, icke kunna förnekas, att svenska folket i det nordiska museet med dess många och dyrbara skatter eger ett nationellt storverk, som för nuvarande och kommande släkten är egnadt att väcka, lifva och underhålla fosterlandskärleken. Kändt är likaledes, att den man, som framtvingat denna skapelse, har offrat icke allenast sin förmögenhet, utan, hvad mera är, han har offrat sin person, hela sin personliga kraft, energi och intelligens för att åstadkomma denna för vårt land och folk så hedrande kulturanstalt. Det är därför, som jag vågar anhålla om afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Efter detta anförande hördes rop på proposition.

Herr Wieselgren: Vid denna tid på dagen och efter så långvariga debatter är det klart, att jag icke skall tillåta mig att länge taga kammarens tid i anspråk. Jag ber endast att få vädja till denna kammares alltid visade försvarsvänlighet, och jag hoppas, att kammaren skall inse, hurusom den fråga, hvilken här föreligger, till sin innebörd verkligen ock kan inordnas under vårt försvarsväsen. Här gäller det ju att yttermera befästa ett försvarswerk för den nationella känslan och för våra fosterländska minnen. För öfrigt hänvisar jag till hvad i motionen och af den föregående talaren blifvit anfördt samt yrkar bifall till motionen.

Herr Billing: Såväl bristande förmåga som brist på tid gör, att jag icke vill försöka uttala den beundran och kärlek, som jag har till nordiska museet, Skansen och dess ledare, men då det nu är fråga om ett anslag, som är så populärt, att jag är fullkomligt viss, att Riksdagen kommer att bevilja detsamma, bör det sägas något om, hvarför statsutskottet ansett sig böra afstyrka motionen.

De äskanden, som statsutskottet har att behandla, äro hufvudsakligen af två slag, dels mycket litet populära, dels mycket populära, men de förra kunna vara lika mycket värda uppmuntran som de senare. Det är då statsutskottets pligt att söka skipa rättvisa och att använda samma grundsats så i ena som andra fallet. Lika viss som jag är, att denna motion kommer att bifallas, lika viss är jag, att, om den gäلت ett annat ändamål och det funnes samma motiv för afstyrkande som nu, den skulle blifvit af utskottet afstyrkt och af Riksdagen afslagen. Det är enligt min uppfattning en skyldighet för statsutskottet att icke utom i undantagsfall på enskild motionärs förslag bevilja så stor förhöjning i statsbudgeten, som här är föreslaget, till ett ändamål, som redan är af Kongl. Maj:t pröfvadt, och af den art, att, om man ingått till regeringen, regeringen utan tvifvel åtagit sig saken och framlagt den.

Vidare ber jag att få säga ett annat skäl, som bör gälla för statsutskottet i detta liksom i andra fall, och det är, att det är föreslaget en förhöjning med 25,000 kronor, men så vidt jag kan läsa i motionen, finnes det icke angifvet, hvarför man valt den siffran just. Hvarför kunde man icke lika gärna begärt 30,000 eller 50,000 kronor?

Slutligen är det det skälet, som är anfördt i statsutskottets betänkande angående lotteriet. Det skälet tillbakavisas icke, så vidt jag kan förstå, af hvad som här sagts i dag, att lotteriet icke skulle afse samma ändamål som motionen. I ansökningen om anordnande af ett lotteri heter det, att »den behållning öfver 390,000 kronor, som kan å dessa serier uppstå och icke är för museibyggnadens fullbordande och samlingarnas ordnande derstädes behöflig, skulle i första hand få användas till gäldande af museets skuld för inköp af lägenheten Sevilla å Djurgården och uppförande der af en monumental uppgång till Skansen eller, om medel dessutom återstå, till annat museets ändamål». Man kan således icke säga, att det är bestämdt olika ändamål med hvad museet får genom lotteriet och det, som museet skulle få genom bifall till motionen.

Nu framkom i statsutskottet den meningen, att, om lotteri beviljades åt museet och dess institutioner, det kunde hända, att det finge tillräckliga medel, men detta var, tror jag, icke för pluraliteten inom statsutskottet afgörande, utan det är motviljan mot penninglotterier i allmänhet, som gör, att utskottet, som icke kunnat gilla den väg, som af museet och dess tillskyndare valts för att få tillgångar, afstyrkt motionerna.

Det är skälen, som ledt statsutskottet, och jag tror icke, att någon, som vill sätta sig in i hvad som är statsutskottets pligt, kan neka till, att det af dessa skäl — för såvidt annars samma skäl skola gälla här som i andra fall — var statsutskottets skyldighet att afstyrka bifall till motionen, ehuru statsutskottets medlemmar äro ganska vissa om,

*Anslag till
nordiska
museet.*
(Forts.)

att statsutskottets förslag icke vinner Riksdagens bifall. Jag anser mig emellertid skyldig — och villig — att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Törnebladh: Till hvad den föregående talaren yttrade kan läggas ännu ett skäl. Det skälet består i ett återopande af det uttalande, som Riksdagen sjelf gjorde år 1898. Riksdagen uttalade sig då i fråga om ett anslag af 8,000 kronor på extra stat, som Kongl. Maj:t utöfver förut beviljade 4,000 kronor begärt för vård, underhåll och tillökning af statens konstindustriella samlingar, på följande sätt:

»Enligt hvad Riksdagen förspott, hafva på sista tiden bland derför intresserade personer förslag blifvit framställda, åsyftande en i någon mån förändrad anordning af de staten tillhöriga eller med statsmedel understödda samlingar af konstindustrielt eller kulturhistoriskt intresse, som finnas förvarade i nationalmuseum, i statens historiska museum och i nordiska museet. Då Riksdagen för sin del håller före, att genom meddelande af noggrannare föreskrifter angående beskaffenheten af de föremål, som för hvar och en af samlingarna må förvärfvas, bestämdare gränser borde uppdragas emellan de särskilda musei-institutionernas verksamhetsområden, har Riksdagen . . . ansett sig icke för närvarande böra bevilja högre anslag, än som under de senare åren utgått, eller 4,000 kronor.»

Det gälde då en statens samling och en proposition af regeringen, men Riksdagen ville på de anförda skälen icke bifalla propositionen. Skola vi nu på enskild motion till den institution, som här nämnts, gifva 25,000 kronor eller tre gånger mer, än Riksdagen då nekade en af statens egna institutioner?

Ropen på proposition förnyades.

Hans excellens friherre von Essen: I motsats till den förste talaren, som misströstade om kammarens bifall till de föreliggande motionerna, tillåter jag mig hoppas, att Första Kammaren skall tillgodose de behov, som här äro framställda.

Jag hemställer till kammaren: är nordiska museet och Skansen en för svenska folket värdefull institution? Jag begär icke något svar — kan icke heller få det, men jag tror, att kammarens ledamöter skulle med stor majoritet svara *ja*.

En annan fråga, som jag tillåter mig att göra, är den: har staten bidragit till denna storartade anläggning på ett sätt, som svarar mot dess betydelse? Derpå vill jag svara *nej*. Alla de bidrag, som skett i stort, hafva kommit från enskilda händer. Inköpet af Skansen för 100,000 kronor samt anläggningarna derstädes hafva hufvudsakligen bekostats genom enskilda bidrag, vittnande om det stora allmänna intresse, hvarmed ifrågavarande institution omfattas.

Då det nu satts i fråga, att staten skulle bidraga med ett belopp, som skulle tillåta aflönande af tillräcklig tjenstepersonal, hvaraf behovet gör sig allt mer och mer gällande, svarar man: museet har ju ett lotteri. Men är icke lotteriet också ett enskildt företag? Är det icke ur de enskildes plånböcker, dessa bidrag komma? Tror man, att detta lotteri, liksom lotteriet för utställningen, hade blifvit så eftersökt

eller väckt så mycken anklag, om det icke hos allmänheten funnits intresse för det med lotteriet förenade ändamålet? Jag vill visst icke uppträda såsom försvarare af lotterier. Jag anser det ytterst beklagligt, att de fortsättas. Jag hade hoppats, att det skulle blifva slut med lotterierna i och med utställningslotteriet, men jag fruktar, att så icke blir förhållandet.

Emellertid har en ledamot af statsutskottet sagt, att det är nödvändigt, att statsutskottet skipar rättvisa. Jag tillåter mig icke döma i samvetssaker, men jag föreställer mig, att statsutskottet alltid söker skipa rättvisa. Tankarne kunna dock vara olika i fråga om rättvisa i detta fall, men frågan bör bedömas icke blott från rättvisans synpunkt, utan från betydelsen af det behof, som man vill hafva tillgodosedt. Hvilket behof detta är, vet hvar och en, som följt med tidningarnas uppsatser i denna fråga. De känna bäst, hvilket intresse det finnes i landet för framgång åt Skansens sträfvanden.

Jag ber att få tillägga ännu ett par saker. Tiden medger ej att tillägga mer än några ord utöfver hvad som redan blifvit framhållet i denna sak. Jag vill derför blott erinra om betydelsen af den högst intressanta och särskildt för vår ungdom tilltalande och nyttiga *zoologiska* afdelningen.

Skansen är vidare en samlingsplats för olika folkklasser, hvilket icke erbjödes på något annat ställe. Tivoli såväl här som i Köpenhamn kunna i detta fall ej jemföras med Skansen.

Det har talats här om hvad Riksdagen skref år 1898 angående ett anslag på 8,000 kronor. Sedan dess har Skansen på den korta tiden med jettesteg gått framåt. Hvad Skansen nu är, kan icke sammanfalla med de då åsyftade samlingarna, som helt och hållet äro statens egendom, om hvilka det är statens skyldighet att taga hand och om möjligt deråt skaffa utrymme.

Jag tillåter mig att yrka bifall till motionen.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare derpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Fosse och greve Klingspor vid punkten afgifna reservation; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 118—130.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 131.

Lades till handlingarna.

Punkterna 132—134.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de vid sammanträdet början aflemnade kongl. propositionerna.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Fock* till innevarande riksdags slut.

Anmälde och bordlade lagutskottets utlåtande n:o 35, i anledning af väckta motioner om skrivelser till Kongl. Maj:t angående dels inskränkning i aktiebolags rätt till förvärf af fastighet å landet, dels sådan ändring i lagen angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring, att vid egostyckning hänsyn skall tagas till skogsbehof för hvarje egolott, som skall brukas såsom sjelfständigt hemman.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de ärenden, som under dagen bordlagts första gången, skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde,

hvarjemte kammaren, likaledes på hemställan af herr talmannen, medgaf, att de anslag, som utfärdats till det pågående sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 5,10 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
